เอกสารเล่มเล็กชุด ตลาดนัดจัดการความรู้เยาวชน "พลังเยาวชน พลิกฟื้นพลังท้องถิ่น"

"โรงเรียนชาวนา และ กลุ่มสื่อใสวัยทีน" เบ้าหล่อหลอมเยาวชนรักถิ่น

นิรันดร คำนุ

ที่ปรึกษา คุณทรงพล เจตนาวณิชย์
ผู้อำนวยการสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)

จัดทำโดย สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)
เลขที่ 386/59-60 ซอย 42 ถ.รัชดาภิเษก
แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
โทรศัพท์ 0-2513-8823 โทรสาร 0-25138824

สนับสนุนโดย มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)
เลขที่ 9 ถนนรัชดาภิเษก แขวงจตุจักร เขตจตุจักร
กรุงเทพฯ 10900
โทรศัพท์ 0-2544-2513 โทรสาร 0-2544-3896
www.scbfoundation.com

คำนำ

โลกยุคปัจจุบัน กล่าวได้ว่าเป็น **ยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้** (Knowledge-Based Society and Economy) ที่ขับเคลื่อนหรือแข่งขันกันด้วย **"ความรู้"** เป็นปัจจัยสำคัญ การแข่งขันหรือพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อมุ่งไปสู่ความอยู่ดีกินดี และมีความสุข **"ความรู้"** ถือเป็น **"ต้นทุนทางปัญญา"** ที่ต้องสร้าง ยกระดับ รวบรวม จัดระบบ จัดเก็บ โดยให้เข้าถึงง่าย และนำไปใช้ได้ง่าย หรือเรียกว่าต้องมี **"การจัดการความรู้"** (Knowledge Management / KM) เพื่อให้การดำเนินงานของบุคคล องค์กร และเครือข่าย บรรลุตามตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีคุณค่า มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) ทำหน้าที่หนุนเสริมการกลไกการทำงานของชุมชนท้องถิ่น ให้มีขีดความสามารถในการนำแนวคิด หลักการ และเครื่องมือการจัดการความรู้ไปใช้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

เอกสารเล่มเล็กชุด **ตลาดนัดจัดการความรู้เยาวชน "พลังเยาวชนพลิกฟื้นพลังท้องถิ่น"** สรส.จัดทำขึ้นเพื่อ (๑) บันทึกร่องรอยการเรียนรู้ร่วมกันของเด็ก เยาวชน ครอบครัว ชุมชน กลไก และหน่วยบ่มเพาะเด็กและเยาวชน (๒) นำเสนอบทเรียน องค์ความรู้ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนท้องถิ่น ให้สามารถอยู่ในชุมชนได้อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี (๓) นำเสนอวิธีการประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ของเด็กและเยาวชนในชุมชนท้องถิ่นท่ามกลางความหลากหลายของบริบทและเครือข่ายปฏิบัติการ (๔) นำเสนอแนวปฏิบัติที่ดี (best practice) ที่เป็นนวัตกรรมสังคมในการบ่มเพาะเด็กและเยาวชน ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภายใต้การดำเนินงานของโครงการและพื้นที่เครือข่ายอื่นๆ

สรส. ขอขอบพระคุณแกนนำชุมชน ภาคีพันธมิตร และผู้ที่มีส่วนสนับสนุนและเกี่ยวข้องในการกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทุกท่าน

สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)

แนะนำโครงการ

เอกสารเล่มเล็กชุด "ตลาดนัดจัดการความรู้เยาวชน: พลังเยาวชนพลิกฟื้นพลังท้องถิ่น" จัดทำขึ้นเพื่อเป็นเอกสารประกอบการประชุม "ตลาดนัดจัดการความรู้เยาวชน: พลังเยาวชนพลิกฟื้นพลังท้องถิ่น" วันที่ 29-30 พฤศจิกายน 2551 ณ โรงแรมฟ้าฝางสปอร์ตรีสอร์ท จังหวัดขอนแก่น

คณะทำงานพื้นที่ภาคอีสานได้ทำการคัดสรรโครงการและเรื่องราวที่น่าเรียนรู้จากการทบทวนสถานการณ์เด็กและเยาวชนภาคอีสาน (Situation Analysis) และเรื่องราวดีๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป้าหมาย ด้วยการเยี่ยมเยียนศึกษาพื้นที่ พูดคุยเพื่อถอดบทเรียนเด่นจากโครงการหรือ เรื่องราวที่ได้คัดสรรแล้ว พร้อมกับเขียนออกมาเป็นเอกสารเรื่องเล่า เร้าพลัง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความรู้ที่มีอยู่ในบุคคลและกลุ่มคนให้ชัด พร้อมกับกระตุ้นการเรียนรู้ของกลุ่มเด็กเยาวชนและภาคส่วนต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสริมศักยภาพเยาวชน

โครงการส่งเสริมการจัดการความรู้ของเยาวชนในชุมชนท้องถิ่น (4 ภาค) ดำเนินงานภายใต้ความร่วมมือของสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา มูลนิธิสยามกัมมาจล และธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนมีขีดความสามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี สามารถสร้างประโยชน์ให้กับตนเอง ครอบครัว ชุมชน และมีศักยภาพที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง อีกประการที่สำคัญคือ เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีนโยบายและแผนงานที่ชัดเจนในการสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาเด็ก เยาวชน ในท้องถิ่น รวมทั้งเกิดเครือข่ายการจัดการความรู้ในเรื่องการพัฒนาเด็กและเยาวชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

กลุ่มสื่อใสวัยทีน จังหวัดอุบลราชธานี (Teens Media Group)

“ กลุ่มสื่อใสวัยทีน เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มคนเล็กๆ ที่สนใจทำงานด้านสื่อกับเด็ก ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 จนได้รับการจดทะเบียนเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ ในปี พ.ศ. 2549 จากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ลักษณะการทำงานมุ่งเน้นงานพัฒนาด้านเด็กและเยาวชนในจังหวัดอุบลราชธานี โดยทำกิจกรรมผ่านรูปแบบ “สื่อวิทยุ สื่อการละคร และศิลปะเด็ก โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้เรียนรู้ และเท่าทันสังคม”

กว่าจะเป็น.... “สื่อใสวัยทีน” กับ “พี่เปเล่โดยสังเขป”...

ถ้าเอ่ยถึงชื่อ “กลุ่มสื่อใสวัยทีน” คนอุบลฯคงไม่มีใครปฏิเสธว่าไม่รู้จักกลุ่ม ๆ นี้ โดยเฉพาะคนในแวดวงของการทำงานเรื่องเด็กและเยาวชนในจังหวัดอุบลราชธานี .... “พี่เปเล่” หรือ “พี่เป” ที่เด็ก ๆ ในกลุ่มเรียกแบบสั้น ๆ จนติดปาก มีชื่อจริงว่า นายกิตติพงษ์ ภาษี เขาคือ “กลไก” คนสำคัญที่ริเริ่ม และสรรสร้างเนื้องานตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มสื่อใสวัยทีนขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ดังนั้นหน้าประวัติศาสตร์ของกลุ่มสื่อใสวัยทีน จึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์กับเรื่องราวของลูกผู้ชายชื่อ..... “เปเล่” .....

ชีวิตนักศึกษาหนุ่มในรั้วพ่อขุน...

พี่เปเล่ หลังจบมัธยมปลายจาก จังหวัดเลย ก็เดินทางสู่รั้วมหาวิทยาลัย และเลือกเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยรามคำแหง สมัยที่อยู่ในรั้วมหาวิทยาลัยรามคำแหง ด้วยความที่เป็นนักศึกษาหนุ่มไฟแรง ประกอบกับการที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง ได้ชื่อว่าเป็นแหล่งผลิต "คนทำกิจกรรมทางสังคม" ที่ใคร ๆ ก็รู้จัก

ชื่อเสียงของสถาบันแห่งนี้ ผ่านเรื่องราวของนักกิจกรรม หรือการทำงานเพื่อมวลชน .... พี่เปเล่จึงเติบโต และถูกปลูกฝังเรื่องงานกิจกรรมในรั้วพ่อขุน ผ่านกิจกรรมชมรมปาฐกถาและโต้วาที จากรุ่นสู่รุ่น จากพี่สู่น้องจนวิญญาณนักกิจกรรมฝังอยู่ในสายเลือด เขาจึงเป็นคนที่ชอบทำกิจกรรมเพื่อสังคม ชอบทำงานค่าย มาตั้งแต่ไหนแต่ไร .....ประจวบเหมาะกับชีวิตในรั้วลูกพ่อขุน ช่วงประมาณปี พ.ศ. 39 – 40 เป็นช่วงเวลาที่ทางภาครัฐกำลังส่งเสริมนโยบายเรื่องการประหยัดพลังงานอย่างจริงจัง พี่เปเล่และเพื่อน ๆ ได้มีโอกาสร่วมรณรงค์เรื่องการประหยัดพลังงาน ผ่านโครงการหารสอง ซึ่งมีเนื้องานเกี่ยวกับ การจัดกระบวนการค่าย ให้เด็ก ๆ ในโรงเรียนได้มีโอกาสมาเรียนรู้เรื่องของการประหยัดพลังงาน โดยทำกิจกรรมร่วมอยู่กับ "กลุ่มถักทอฝัน" มาตั้งแต่ตอนเรียน

จากเรื่องราวในรั้วมหาวิทยาลัยของพี่เปเล่ ถ้านึกย้อนกลับถึง เรา ๆ ท่าน ๆ ที่หลาย ๆ คนเคยผ่านชีวิตในรั้วมหาวิทยาลัย วิทยาลัย หรือ สถาบันอุดมศึกษา

อื่น ๆ ทั้งที่เป็นของภาครัฐ หรือ ภาคเอกชน ก็แล้วแต่ ท่านอาจจะเคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับการทำกิจกรรมในมหาวิทยาลัย ที่มีให้เลือกเข้าร่วมกิจกรรมอย่างหลากหลาย ทั้งงานค่ายอาสาพัฒนา งานชมรมต่าง ๆ และกิจกรรมเพื่อมวลชนในมหาวิทยาลัย การผ่านชีวิตในรั้วมหาวิทยาลัยนั้น เราไม่ได้เข้าไปเรียนรู้เพียงเนื้อหาของสาขาวิชาที่เราศึกษาเล่าเรียนเพียงอย่างเดียว แต่มหาวิทยาลัย ยังเป็นสถาบันที่หล่อหลอมความเป็น "คน" ให้สมบูรณ์แบบผ่านงานค่าย ผ่านงานกิจกรรมของมหาวิทยาลัย เพียงแต่ขอให้เราได้หยิบยื่นโอกาสให้ตัวเองได้เข้าไปเรียนรู้ เข้าไปให้ประสบการณ์กับตัวเอง เกี่ยวกับการทำงานที่เป็นการฝึกเรื่อง "จิตอาสา" ผ่านกระบวนการถ่ายทอดประสบการณ์จากรุ่นพี่สู่รุ่นน้อง ผ่านพี่น้องผองเพื่อน ซึ่งพื้นที่ตรงนี้ เสมือนเป็นพื้นที่ฝึกประสบการณ์ทางสังคม ที่เราต้องไขว่คว้าหาโอกาสได้เรียนรู้สัมผัสด้วยตัวของเราเอง โดยเฉพาะเด็ก และเยาวชนที่จะมีโอกาสเข้าไปศึกษาเล่าเรียนในสถาบันอุดมศึกษา ว่าเราไม่ได้เข้าไปเรียนเพื่อเอาใบปริญญาบัตรเพียงแผ่นเดียว.

ชีวิต.....ที่ต้องตามหาฝัน.....

สำหรับพี่เปเล่แล้ว ในช่วงแรกเริ่มชีวิตของการเป็นบัณฑิตใหม่ หลังจากจบการศึกษาวิชาเอกสื่อสารมวลชน จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ก็ได้มีโอกาสร่วมงานกับกลุ่มถักทอฝัน ซึ่งเป็นกลุ่มที่เคยร่วมงานและทำกิจกรรมอยู่ตั้งแต่สมัยที่เป็นนักศึกษา เขาได้เริ่มทำงานถนัดเกี่ยวกับการทำค่ายเยาวชนอนุรักษ์พลังงานในหลาย ๆ จังหวัดที่ภาคกลาง แล้วก็ไปทำงานค่ายต่อที่ภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ รูปแบบงานก็เป็นการจัดกระบวนค่าย การออกแบบทำฐานต่าง ๆ ให้เด็กได้เข้ามาเรียนรู้ในแต่ละฐาน ทำอยู่ประมาณ 100 ค่าย ในช่วงเวลาประมาณ 6 เดือนที่เชียงใหม่ จึงเปลี่ยนไปทำงานฝ่ายฝึกอบรม ที่

สำนักงานปฏิรูปที่ดิน (สปก.) โดยทำหน้าที่จัดการฝึกอบรมเรื่องเกี่ยวกับการเกษตรพออยู่พอกิน และมีกลุ่มเป้าหมายเป็นชาวบ้านที่มีที่ดินทำกินในเขต สปก.ภาคอีสาน หลังจากนั้นก็เปลี่ยนงานไปเรื่อย พี่เปเล่เปลี่ยนงานบ่อยมากด้วยความที่ต้องการเดินตามฝัน ...ตามหาตัวเอง.....

ความฝันอีกอย่างคือการเป็นนักจัดรายการวิทยุ จนกระทั่งในช่วงประมาณปี พ.ศ.2546 เลยหาโอกาสไปสอบเข้าทำงานในสถานีวิทยุ พอสอบได้แล้วก็ย้ายมาอยู่ที่ จ.อุบลราชธานี ณ ตอนนั้นคือทิ้งทุกอย่างเพื่อเดินตามฝัน วาดฝันไว้สวยงาม จินตนาการไว้สวยหรู ออกเดินทางมาจังหวัดอุบลราชธานี ดินแดนที่ราบสูง โดยลำพัง ประมาณว่า “เสื่อผืนหมอนใบ” และมาแบบไม่รู้จักใครเลย ทำให้ต้องปรับตัวเยอะมาก ๆ พอมาอยู่สถานีวิทยุก็ได้เรียนรู้การจัดรายการวิทยุ ได้เริ่มเรียนรู้ในเรื่องของอาชีพการเป็นนักจัดรายการวิทยุแบบจริง ๆ จัง ๆ

ในความเป็นจริงแล้วการเดินตามหาความฝันอันงดงามของแต่ละคน คงมีเส้นทางที่แตกต่างกันไป ตามความชอบ และรักของแต่ละคน บทสะท้อนเรื่องราวส่วนนี้มีหลักคิดที่สำคัญเกี่ยวกับเรื่อง “การรู้จักตนเอง” ตลอดจนการพยายามขวนขวายเดินสู่เส้นทางฝันให้ได้ รายทางของการเดินทางไปสู่ฝัน มิได้เป็นแค่หนทางที่ราบรื่นสวยงามเสมอไป หากแต่อาจจะเต็มไปด้วยอุปสรรคขวากหนาม ซึ่งเป็นรายทางแห่งการเรียนรู้ ถ้าเราสนใจที่จะหันไปรับรู้เรื่องราวในรายทางที่เดินตามหาฝัน หรือหากในช่วงขณะของการเดินทางตามหาฝันคุณได้เผลอหลับไป จงรีบลุกและปลุกตัวเองให้ตื่นขึ้นมาเก็บเกี่ยวประสบการณ์จากรายทางไว้ให้มากที่สุด เพราะที่ใดที่หนึ่งในรายทาง อาจจะเป็นเรื่องราวของฝันที่คุณกำลังตามหาก็ได้...

เรื่องจริง กับความฝัน ไม่เหมือนกันซะทีเดียว !!!!!!!!

แม้พี่เปเล่จะค้นหาฝันตัวเองจนเจอ ในการมาเป็นนักจัดรายการวิทยุ แต่สิ่งที่พบ งานที่ทำก็ไม่ได้เป็นเหมือนดังที่ฝันเสมอไป เพราะบริษัทที่ทำงานด้วยเขาก็มีเงื่อนไขเรื่อง ผู้สนับสนุนรายการหรือสปอนเซ่อร์ เกี่ยวกับเรื่องการสัมปทานโฆษณาของบริษัทใหญ่ ๆ ผังรายการเลยถูกกำหนดจากสินค้า และการโฆษณา ยิ่งทำงานก็ยิ่งรู้สึกว่าตัวเองกำลังยัดเยียดโฆษณาให้กับผู้ฟัง แต่ก็แอบหวังลึก ๆ ว่าในช่องทางการทำงานแบบนี้จะต้องทำอะไรให้ได้มากกว่านี้ ในชีวิตช่วงนั้นต้องทนทำงานไปโดยไม่ได้ทำอะไรตามใจปรารถนา และก็เริ่มจะตั้งคำถามในขณะทำงานว่าจริง ๆ แล้วตัวเราทำอะไรได้มากกว่านี้ ทำไมต้องมานั่งคอยเปิดสถานีตอนตีสี่ เป็นยามเฝ้าสถานี รอจนปิดสถานีตอนหกทุ่ม วงจรชีวิตก็จะเป็นอย่างนี้ มันน่าเบื่อมากๆทั้งๆที่รู้ว่าตัวเราเองสามารถทำอะไรได้มากกว่านี้ แต่ก็ทำไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตาม พี่เปเล่ก็ทนทำงานมาเรื่อย จนวันหนึ่งได้ชวนเพื่อน ๆ ร่วมอุดมการณ์สามคน โดยเริ่มคุยหารือกันว่าอยากจะทำสื่อวิทยุที่เป็นของเยาวชน โดยที่มีเนื้อหาถูกใจเยาวชน ไม่ยัดเยียดโฆษณา เป็นรายการที่เปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้มาแสดงศักยภาพกันดีไหม ณ ตอนนั้นเพื่อร่วมอุดมการณ์ก็มีคุณติ๋ง ศิริลักษณ์ คุณไดม่อน และตัวพี่เปเล่

การเริ่มเตรียมงานโครงการในช่วงนั้นเป็นไปแบบทุลักทุเล ทีมงาน 3 คน ก็จะมารวมกลุ่มกันตอนดึก ๆ หาเวลาว่างหลังเลิกงาน เพื่อปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรกันดี ส่วนใหญ่เป็นการระดมสมองช่วยกันคิดงาน หาแนวทางที่อยากจะทำร่วมกัน ร่างเป็นโครงการเสนอให้ สสส. ดู และพัฒนาโครงการกันอยู่พักหนึ่ง โครงการวิทยุที่เสนอไปก็ผ่าน คณะทำงานก็แอบหนีมาประชุมกันเป็นประจำจนเจ้านายของแต่ละคนเริ่มรู้สึกระแคะระคาย เพื่อนที่ร่วมคิดและร่วมอุดมการณ์กันมาตั้งแต่เริ่มต้นปลีกตัวไปและหายไปทีละคน จนเจ้านายของพี่เปเล่เองก็เริ่มรู้

เหมือนกัน และจะให้ย้ายไปทำงานที่กรุงเทพฯ ด้วยเหตุผลสำคัญคือการทำและคิดอะไรนอกเหนือใบสั่ง พี่เปเล่ก็เลยลาออกจากงานในช่วงนั้นเอง

ถึงตรงนี้ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นการทำงานของกลุ่มสื่อใสวัยทีน ในขณะที่การทำงานร่วมกับ สสส. เองก็ต้องมีประเด็น เช่น เรื่องเหล้า บุหรี่ จึงเริ่มงานจากกิจกรรมการรณรงค์ เกี่ยวกับเรื่องพิษภัยของบุหรี่ ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวเยาวชน ซึ่งแต่เดิมพี่เปเล่ เคยสูบบุหรี่ตั้งแต่สมัยตอนเรียนมหาวิทยาลัย แต่พอเริ่มทำกิจกรรมเหล่านี้กับเยาวชน ก็เลิกบุหรี่ไปโดยอัตโนมัติ และในช่วงนั้นเองที่วิทยุชุมชน ได้รับความนิยมมาก ๆ และมีสถานีใหม่เกิดขึ้นราวดอกเห็ด เลยหันมาจัดทำรายการกับวิทยุชุมชน ซึ่งมีเวลาและพื้นที่ให้สามารถทำงานที่สนใจได้มากขึ้น แต่ถึงแม้จะได้จัดรายการเกี่ยวกับเยาวชนสมใจ กลับกลายเป็นว่าช่วงเวลาที่ได้จัดรายการไม่เหมาะสมเพราะเป็นช่วงกลางคืนดึก ๆ ตั้งแต่เวลาสามทุ่ม ถึงเที่ยงคืน เวลาการจัดรายการจึงไม่ตรงกับกลุ่มเป้าหมายที่อยากจะให้ฟัง แต่พี่เปเล่ก็ถือว่าตัวเองได้มีพื้นที่ยืนเป็นของตัวเองทางสื่อวิทยุ... อย่างภาคภูมิใจมากกว่าเดิม...นอกจากรณรงค์ผ่านสื่อวิทยุ ยังมีกิจกรรมที่ให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยการจัด การประกวดพูดสุนทรพจน์ ประกวดการแสดง ซึ่งมี ละครใบ้ ดนตรี หมอลำ ลำซิ่ง เป็นการเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้แสดงออก และได้ทำงานจนปิดโครงการแรกที่ได้รับการสนับสนุน

การเริ่มก่อกำเนิดตัวของกลุ่มสื่อใสวัยทีนในช่วงแรก ๆ เป็นเหมือนการเปิดพื้นที่การแสดงออกให้กับกลุ่มเยาวชน เริ่มต้นจากกิจกรรมเล็ก ๆ ที่เป็นกิจกรรมการรณรงค์ การประกวดต่าง ๆ ซึ่งถึงแม้ว่าจะเป็นเพียงกิจกรรมเล็ก ๆ แต่ก็เป็นพื้นที่ ที่ได้เปิดโอกาสให้เยาวชนในจังหวัดอุบลราชธานี ได้ใช้เป็นทางเลือกในการทำกิจกรรม ที่เล็ก ง่าย แต่งดงาม .....ดูเหมือนเป็นเส้นทางการเดินตามฝัน แสวงหาตัวตนและแสวงหาหนทางของหัวใจระหว่างคนสองวัยที่มาบรรจบกันพอดี คือ ฝันของพี่เปเล่ และฝันของเด็ก ๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี เจตนารมณ์ ความมุ่งมั่นในการเดินตามฝัน ในงานที่ตัวเองรักและคุ้นเคย จึงเป็นภารกิจหรือเนื้องานที่สร้างและทำออกมาจาก “จิตวิญญาณ” ที่ไม่ได้ทำเพื่อความอยู่รอดในหน้าที่การงาน แต่ทำเพื่อ “สังคม” ที่หวังจะให้น่าอยู่กว่าปัจจุบัน

กระบวนการพัฒนาทีมงาน...จากกลุ่มเป้าหมาย

หลังจากสรุปบทเรียนการทำงานจากโครงการเกี่ยวกับสื่อวิทยุในปีแรก พี่เปเล่พิจารณาดูแล้วมองเห็นศักยภาพกลุ่มเยาวชนที่ทำงานมาด้วย และตัวเองก็มีพื้นฐานที่ทำงานเยาวชนมาก่อน ก็เลยเขียนโครงการจะทำกิจกรรมต่อ กับ สสส. แต่เสนอโครงการไปก็โดนดองไว้ สองปี.. ประจวบเหมาะกับ มีคนแนะนำ ให้รู้จักกับ แผนงานสื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน (สสย.) ก็เลยลองค้นหาข้อมูลในอินเตอร์เนท แล้วทราบว่า ทาง สสย. เขาประกาศรับโครงการ โดยวัตถุประสงค์การทำงาน เพื่อพัฒนาระบบการสร้างสรรค์สื่อและการเผยแพร่สื่อที่มีคุณภาพต่อเยาวชน ครอบครัว และสังคม ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งภาครัฐ เจ้าของสื่อ ผู้ผลิตสื่อ ภาคธุรกิจ ภาคสังคม ชุมชน ครอบครัว ตลอดจนเด็กและเยาวชน ก็เลย

ตัดสินใจส่งโครงการเรื่องละครเข้าไป ทาง สสย.เขาก็สนใจงานของกลุ่มสื่อใสวัยทีน โครงการละครปีแรกก็ผ่าน และได้เริ่มดำเนินกิจกรรม

ถึงตอนนี้พี่เปเล่คิดว่าทำงานคนเดียวคงไม่ไหว (มีแผนสร้างทีมไว้ในใจนานแล้ว) จึงเริ่มที่จะชวนน้อง ๆ เข้ามาร่วมเป็นทีมพี่เลี้ยงคณะทำงาน ตอนนั้นก็มี “น้องส้มโอ” ที่เดิมเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มาร่วมกิจกรรมกับเพื่อน 3-4 คน ณ ตอนนั้นน้องส้มโอเรียนอยู่ชั้น ม.3 ปัจจุบันนี้เรียนชั้น ม.6 โรงเรียนเบญจมะมหาราช ต่อมาก็มีน้อง เบลว์ ที่มาร่วมเป็นทีมพี่เลี้ยงของคณะทำงาน น้องเบลว์มาจาก มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งที่แรก ก็ขอไปทางอาจารย์สรพจน์ที่รู้จักกันที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี คณะศิลปศาสตร์ เอกศิลปะการแสดงว่า อยากได้น้องมาช่วยกิจกรรม อาจารย์ก็ส่งมา 4 คน มาร่วมกิจกรรมช่วยฝึกน้อง ๆ เรื่องละครทำไปทำมาอาจจะด้วยภารกิจส่วนตัวของน้องจากมหาวิทยาลัยอุบล ทำให้ตอนนี้เหลือแค่ 1 คนคือน้องเบลว์ อีกคนที่มาช่วยงานแรก ๆ คือ น้องจุ้ย ซึ่งเดิมเป็นเยาวชนที่ชอบการจัดรายการวิทยุอยู่คลื่น 94 และเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เคยเข้ามารับการฝึกอบรมเรื่องการจัดรายการวิทยุ และผู้ประกาศ นานเข้าก็กลายเป็น พี่เลี้ยงคณะทำงาน และทำงานร่วมกันมาถึงปัจจุบัน และนี่คือเยาวชนกลุ่มแรก ๆ ที่เข้ามาร่วมกันทำงาน สื่อใสวัยทีน

หากเราลองนั่งคิดถึงกลยุทธ์เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะของคณะทำงานจะเห็นได้ว่ามันเป็นเรื่องที่น่าสนใจ เพราะมีเทคนิควิธีการมากมายที่จะหลอมรวมคนให้ได้มีโอกาสมาทำกิจกรรมร่วมกัน บางท่านอาจจะใช้วิธีการคัดสรรเอาคนทำงานจากประสบการณ์ จากความสามารถ แต่ทีมคณะทำงานของกลุ่มสื่อใสวัยทีน ถูกพัฒนาและเรียนรู้ผ่านระบบการทำงาน ผ่านระบบความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทสนมกัน ทำให้ศักยภาพที่ซ้อนเร้นอยู่ภายใต้ความเป็นตัวตน ถูกกระตุ้นให้ตื่นตัวขึ้น ซึ่งลำพังการมีศักยภาพที่ถูกพัฒนาขึ้นเพียงอย่างเดียวก็ไม่สามารถทำให้เข้ามาเป็นคณะทำงานได้ หากแต่ต้องมีพื้นฐานจิตใจที่ “ศรัทธา”

ในวิถีของการใช้แนวความคิด แบบ “จิตอาสา” เข้ามาช่วยปลุกอุดมการณ์ให้โชติช่วงชัชวาล และน้อง ๆ คณะทำงานในกลุ่มสื่อใสวัยทีนก็ไม่ได้เติบโตทางความคิดมาเพียงลำพัง แต่มีผู้ใหญ่ใจดีอย่างพี่เปเล่ มีครอบครัวที่เข้าใจคอยสนับสนุนให้มีโอกาสทำงานดี ๆ เพื่อสังคมอุบลราชธานี

การเกาะเกี่ยวกัน “แบบหลวม ๆ”

หลาย ๆ ท่านที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องราวของการรวมกลุ่มกิจกรรม หรือกลุ่มชาวบ้าน ฯลฯ ซึ่งโดยวิธีคิดทั่ว ๆ ไป ในเวลาการรวมกลุ่ม เรามักจะคิดถึง “โครงสร้าง” ว่าในกลุ่มจะต้องมีตำแหน่งอะไรบ้าง มีบทบาทหน้าที่แบบไหน จะจัดการกลุ่มอย่างไร ประมาณว่า ต้องมี กฎกติกา มีระเบียบวาระที่ชัดเจน ซึ่งคนส่วนใหญ่มีวิธีคิดแบบนี้จริง ๆ จนบางครั้งคนทำงานอาจจะเผลอไปสรุปกลุ่มบางกลุ่มที่พบ หรือที่ตัวเองไปประเมิน ว่า นี่ไม่ใช่กลุ่ม เพราะไม่มีโครงสร้าง แบบแผนการดำเนินงาน แบบในตำราที่ร่ำเรียนกันมา หรืออาจจะสรุปว่า การดำเนินงานของกลุ่มในลักษณะแบบนี้ไม่เหมาะ ไม่ยั่งยืน เพราะไม่มีการประชุมประจำเดือน ไม่เห็นตัวคณะกรรมการที่เป็นรูปธรรม โครงสร้างทางความคิดที่ถูกกำหนดตายตัวว่าจะต้องเป็นอย่างที่เราคิด อย่างที่เราเชื่อ จึงเป็นกำแพงหนาที่สกัดกั้นหนทางของการเรียนรู้แบบเปิดกว้างพร้อมจะเรียนรู้

แต่ในธรรมชาติความเป็นจริงของการรวมกลุ่ม ก็มีหลากหลายวิธีการอีกเหมือนกัน ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ตัวกิจกรรม และความเชื่อในการทำงาน อย่างการรวมกลุ่มของกลุ่มสื่อใสวัยทีน ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับ “โครงสร้าง” แต่เน้นให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ของ “ผู้กระทำการ หรือ คณะทำงาน” มากกว่า

กลุ่มสื่อใสวัยทีนมีการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ ไม่ได้กำหนดตายตัว ว่าใครมีตำแหน่งอะไรในการบริหารจัดการกลุ่ม แต่จะใช้วิธีการจัดการแบบหมุนเวียนให้ได้เรียนรู้งานตามบทบาทหน้าที่ ซึ่งยึดตัวกิจกรรมที่ทำเป็นหลักว่าจะต้องมีหน้าที่ มีบทบาทอะไรบ้างในกิจกรรมนั้น ๆ ดังนั้นการเกาะเกี่ยวกันก็จะใช้วิธีการไม่เป็นทางการ เพราะแต่ละคนจะคอยติดตามความเคลื่อนไหวของกลุ่มอยู่ตลอดเวลา อย่างในช่วงเวลาที่ไม่มีงาน ไม่มีกิจกรรม พี่เปเล่ ก็จะคอยโทรศัพท์หาคนโน้นคนนี้ ว่าทำอะไรอยู่ ถามสาระทุกข์ สุขดิบ ว่าเป็นอย่างไรบ้าง ทำให้เด็ก ๆ รู้สึกดี รู้สึกผูกพัน และมาร่วมกิจกรรมกันอย่างต่อเนื่องตามสภาพความเอื้ออำนวยของแต่ละคน

เพราะการที่เด็ก ๆ น้อง ๆ คณะทำงานอยู่กันคนละสถาบัน คนละโรงเรียน เวลาก็จะต่างกัน เวลาว่างกับเวลาเรียนก็จะไม่ตรงกัน เลยถือเอาว่าหากใครว่างก็สามารถทำงานในกลุ่มได้ตามความสมัครใจ การเกาะเกี่ยวกันก็จะอาศัยการเรียนรู้บทบาทหน้าที่โดยหมุนเวียนเปลี่ยนกันไป คือเน้นตรงการเรียนรู้เรื่องบทบาทหน้าที่มากกว่า หากมีงานก็จะมอบบทบาท คนนี้เป็นฝ่ายพื้นที่ ฝ่ายเวทีเครื่องเสียง ฝ่ายอุปกรณ์ เครื่องแต่งหน้า และก็จะเปลี่ยนกันไปในแต่ละกิจกรรมให้เด็กได้เรียนรู้หลายบทบาท ผ่านกิจกรรมการทำงาน การเกาะกันแบบหลวม ๆ กลับกลายเป็นเกรียวที่แน่นแฟ้น ยิ่งขึ้น

พี่วี...ตัวช่วยตัวสำคัญเรื่องงานละคร

นับเป็นโชคดีของกลุ่มสื่อใสวัยทีน ที่ได้ "พี่วี" เข้ามาช่วยเรื่องงานละครอีกแรง ซึ่งจริงแล้วพี่วีเป็นคนอุบลโดยกำเนิด ช่วงก่อนหน้านี้ก็ทำงานเกี่ยวกับการทำละครอยู่ที่ กรุงเทพมหานคร เรียนจบก็ทำงานเกี่ยวกับละคร มา 6 ปี เคยเป็นรุ่นน้องในชมรมปาฐกถาและโต้วาทีกับพี่เปเล่ สมัยเรียนที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง พอดีกลับบ้านที่อุบล พี่เปเล่เลย ชวนมาช่วยทำ work shop ละคร ให้น้อง ซ้อมละครให้น้อง ๆ ซ้อมไปซ้อมมา ก็เลยตัดสินใจอยู่อุบล ด้วยความที่เบื่อกรุงเทพฯ และพี่เปเล่ชวนทำงาน และผูกพันกับงานด้วย จึงประจวบเหมาะกับการอยากมาอยู่บ้าน เข้าทำนอง "โครงการบัณฑิตคืนถิ่น" ประมาณนั้น

จะเห็นได้ว่ากลุ่มเป้าหมายของกลุ่มสื่อใสวัยทีน คือ เยาวชน มีเครื่องมือคือ สื่อวิทยุ ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ งานละครก็เริ่มเข้ามามีบทบาทอย่างจริงจัง ตามมาด้วยงานศิลปะเด็ก กิจกรรมทั้ง 3 อย่างเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ทั้งหมด เด็ก ๆร่วมเรียนรู้ด้วยบทบาท และหน้าที่นั่นเอง

บทบาทหน้าที่ของละครในมุม "พี่วี"

จริงแล้วงานละครช่วยพัฒนาหลาย ๆ อย่างเกี่ยวกับตัวเด็ก ทั้งเสริมสร้างศักยภาพที่มีอยู่ให้พัฒนาขึ้น แต่ต้องเรียนรู้อย่างจริงจัง ซึ่งกระบวนการของละครจะเข้าไปพัฒนาในเรื่องของร่างกาย การใช้ท่าทาง การใช้เสียง การฝึกสมาธิ ซึ่งความรู้จากกระบวนการของงานละครสามารถเอาไปปรับประยุกต์ใช้ในการทำงาน ชีวิตประจำวัน การเรียนได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้จากเด็กหลาย ๆ คนที่ผ่านกระบวนการละครแล้วผลการเรียนจะดีขึ้น ในขณะที่ส่วนใหญ่หากร่วม

กิจกรรมอะไรก็ตาม เด็กมักจะมีผลการเรียนแย่ลง ซึ่งเราเข้าใจดีว่าหน้าที่หลักของเด็กคือ การเรียนหนังสือ แต่ตัวเด็กเองก็จะต้องคิดด้วยว่าจะสามารถเอาเรื่องนี้ไปใช้กับการเรียนได้อย่างไรบ้าง นอกจากเรื่องข้างต้นเด็กก็จะได้ในเรื่องของระบบการทำงานทั้งตัวเองและการทำงานเป็นทีม วิธีการคิดเชิงระบบ ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพตัวเอง ไม่เครียดหรือมุ่งมั่นกับการเรียนเพียงอย่างเดียว

ภายใต้เนื้อหาของละคร จะเป็นตัวสื่อสาร ให้คนดูรับรู้เรื่องราว ให้แง่คิด แต่ก่อนจะทำก็ต้องหาข้อมูล และต้องเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง ต้องค้นคว้าหาข้อมูลแล้วมาคุยกัน เลือกประเด็น วางแผน และเขียนบท งานวิทยุก็เช่นเดียวกัน ก็ต้องหาข้อมูลที่ถูกต้องมานำเสนอ ภายใต้การหาข้อมูลที่ตัวเองสนใจและคิดว่ามีประโยชน์ และเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ทำอยู่ เช่น บุหรี่ ซึ่งเรื่องหลัก ๆ ที่เห็นได้จากการฝึกละคร ก็คือจะสามารถพัฒนาเรื่องการรับผิดชอบ การรับผิดชอบตนเอง งาน และสังคม

งานศิลปะเด็กของกลุ่มสื่อใสวัยทีน ในมุมพี่เปเล่

โครงการศิลปะเสริมสร้างพัฒนาการเรียนรู้เพื่อเด็กด้อยโอกาสจังหวัดอุบลราชธานี หรือเรียกสั้นๆ ว่า “โครงการศิลปะเด็ก” ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนคุ้มครองเด็ก กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งกลุ่มสื่อใสวัยทีน ร่วมกับ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดอุบลราชธานี (ศนจ.) ในฐานะรับผิดชอบ ส่งเสริม สนับสนุน สถานศึกษาเครือข่ายในการร่วมจัดการศึกษานอกโรงเรียน ให้กับเด็กเร่ร่อนในรูปแบบบูรณาการ ได้ร่วมดำเนินโครงการในพื้นที่ 6 ชุมชน ในเขตเทศบาลนครอุบล ซึ่งอาชีพคนในชุมชนส่วนใหญ่ก็คือ การขายพวงมาลัย เก็บขยะขาย หาของเก่า เด็ก ๆ ต้องออกไปทำงาน

เพื่อช่วยเหลือครอบครัว เป็นการรับภาระหน้าที่เกินวัย ขาดสมาธิในการเรียนหนังสือ ขาดโอกาสในการเข้าถึงด้านสังคม การศึกษา นันทนาการ ศิลปะ และการเรียนรู้ด้านอื่น ๆ

การจัดกิจกรรมศิลปะเด็กทั้ง 6 ชุมชน เริ่มจาก อาสาสมัคร จะมีกิจกรรมสันทนาการ เกมส์และการละเล่นต่าง ๆ ให้เด็ก ๆ ได้สนุกสนาน และเกิดความคุ้นเคย เด็ก ๆ จะได้เปิดตัวเองโดยไม่รู้ตัว เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนเริ่มกิจกรรมศิลปะ ในการทำแต่ละครั้งก็จะเป็นกิจกรรมที่ไม่เหมือนกัน เด็ก ๆ จึงได้สนุกกับกิจกรรมศิลปะต่าง ๆไม่ซ้ำกัน อันได้แก่ การวาดภาพระบายสี การปั้นดินเหนียว การทำหุ่นมือจากกระดาษและการทำผ้ามัดย้อมสีจากธรรมชาติ

"โครงการศิลปะเด็ก" แม้เป็นโครงการเล็ก ๆ ทั้งงบประมาณ และระยะเวลา หากจะให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนแก่เด็กและเยาวชนในชุมชน ต้องมีการทำงานเชิงบูรณาการจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง แต่ถือได้ว่าผลของโครงการ ได้เกิดสิ่งดี ๆ ขึ้นแก่เด็ก ๆ ในชุมชน และเยาวชนกลุ่มสื่อใสวัยทีนเป็นอย่างมาก จนประเมินค่ามิได้ สิ่งดี ๆ ที่เกิดขึ้น เปรียบเหมือนเราปลูกเมล็ดพันธุ์แห่งความดีงาม ลงในใจของพวกเขา ความดีงามเหล่านี้จะอยู่ในใจของพวกเขาตลอดไป เราได้แต่เฝ้ามองการเติบโตอย่างช้า ๆ และไม่ว่าเขาจะอยู่ที่ไหน มีอาชีพอะไร หวังเพียงสักวันหนึ่งพวกเขาจะได้แบ่งปันความดีงามให้ผู้อื่นต่อไป

เรื่องงานศิลปะเด็ก พี่เปเล่ จะให้น้อง ๆ อาสาสมัคร เป็นคนจัดการในพื้นที่หลังจากที่ได้ร่วมกันวางแผนแล้ว เด็ก ๆ ในชุมชนหมู่บ้าน เช่น โรงเรียน

ขยายโอกาส ก็จะได้ทำกิจกรรมที่ไม่ค่อยได้ทำ เช่นวาดรูป ปั้นดิน น้อง ๆ อาสาสมัครก็จะได้เรียนรู้เรื่องของการเป็นผู้ให้ การเป็นผู้รับผ่านประสบการณ์ตรง

ถ้าลองมองในเชิงวิธีการทำงานระหว่างเด็กกลุ่มในเมือง และกลุ่มเด็กในโรงเรียนขยายโอกาสพื้นที่นอก ๆ พี่เปเล่บอกว่าในเชิงกระบวนการทำงานนั้นไม่ต่างกัน ก็คือจะทำกิจกรรมคล้าย ๆ กันระหว่างคนสองกลุ่ม แต่ถ้าพูดถึงความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย การเรียนรู้จากโรงเรียนขยายโอกาสหรือโรงเรียนต่างอำเภอ จะเรียนรู้ได้มากกว่า จะเห็นได้ว่าพอมีกิจกรรมเข้าไปเด็กจะสนใจมาก ๆ เพราะไม่ค่อยมีกิจกรรมเข้าไป ในขณะที่เด็กในเมือง จะมีสื่อเยอะ มีทางเลือกเยอะ มีกิจกรรมทางเลือกเยอะมาก ๆ

สำหรับเด็กด้อยโอกาสในชุมชนเมืองก็จะมีบทเรียนการทำงานที่ต่างกันไปอีก เขาจะเป็นน้องตัวเล็ก ๆ กลุ่มเล็ก ๆ แต่ประสบการณ์ที่เค้าได้เจอมาไม่ได้เล็กตาม บางคนเจอเรื่องราวที่เด็กไม่ควรเจอ เด็กก็จะมีความ “ก๋ากั่น” ตามประสบการณ์ที่เค้าเจอ พอไปทำกิจกรรมแรก ๆ จึงจำเป็นต้องปรับตัวเรียนรู้กันและกัน

วิธีการสร้างแรงบันดาลใจภายใต้เนื้อหางาน

วิธีคิด และวิธีการทำงานแบบจิตอาสา ที่ต้องมีจิตใจที่พร้อมที่จะทำคุณประโยชน์ให้กับสังคม ชุมชนบ้านเกิด ไม่ใช่เรื่องที่จะสร้างกันได้ง่าย ๆ ในกระแสสังคมที่ปลูกฝังให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบแก่งแย่งแข่งขัน ช่วงชิงเพื่อความเป็นหนึ่ง ทั้งในระบบการศึกษา และการใช้ชีวิตประจำวัน เด็กที่เติบโตขึ้นมาภายใต้สังคมของระบบทุนจึงถูกยัดเยียดวิธีคิดแบบเห็นแก่ตัว ฝังรากลึกอยู่ในโครงสร้างทาง

ความคิด แต่หนทางแห่งการเอาชนะจิตใจตัวเองที่ถูกสังคมเอารัดเอาเปรียบปลูกฝังมานาน ก็สามารถเปลี่ยนแปลง วิธีคิด วิถีปฏิบัติ ได้ด้วยการ ให้พื้นที่ ให้บทบาท เด็ก ๆ ได้คิดทบทวน เรียนรู้ผ่านการทำงานให้ซึมซับคุณค่า ความหมายของการทำงานเพื่อสังคม สร้างสังคมที่น่าอยู่ ซึ่งอย่างน้อยที่สุดก็เป็นการพัฒนาตัวเราเอง

การให้พื้นที่ และให้บทบาท ผ่านกิจกรรมการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นงานละคร การจัดรายการวิทยุ จึงเป็นสิ่งที่ทำให้น้อง ๆ คณะทำงาน ได้มีโอกาสเข้ามาเรียนรู้ตลอดเวลา อย่างเช่น ทางกลุ่มสื่อใสวัยทีน ได้จัดสรรเวลา ในสื่อวิทยุให้น้อง ๆ ได้จัดรายการกันคนละ 1 ชั่วโมง ซึ่งต้องมีการเตรียมงาน เตรียมข้อมูลที่ตัวเองสนใจ และเป็นประโยชน์ มานำเสนอสู่ผู้ฟัง มีปัญหาก็ปรึกษาหารือกันเพราะสมาชิกในกลุ่มได้เจอกันอยู่เป็นประจำ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นทุกอย่างก็พึ่งเริ่มได้ไม่นานเท่าไหร่ ทำให้ก็ต้องคิดทบทวนกันอยู่เรื่อย ๆ เหมือนกันว่า ทุกอย่างที่ทำมา ทั้งรายการวิทยุ ทั้งงานละคร ทั้งงานศิลปะ ว่ามันใช่ไหม ได้หรือยัง เราเดินมาถูกทางหรือเปล่า เป็นการสรุปบทเรียนอยู่เสมอ ๆ

การสื่อสาร และทำความเข้าใจกับทางบ้าน ของน้อง ๆ ในกลุ่มสื่อใสวัยทีน

ปัญหาที่เรามักจะพบบ่อยในช่วงเวลาการทำงานกับกลุ่มเด็กและเยาวชน ปัญหาหนึ่งก็คือ การสื่อสารทำความเข้าใจกับผู้ปกครองของเด็ก ซึ่งนอกจากคนทำงานจะต้องสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจให้ผู้ปกครองได้เห็น และเชื่อมั่นแล้ว ตัวกิจกรรมที่เด็ก ๆ ทำก็ต้องเป็นเครื่องการันตรีตัวเองได้ว่า มาร่วมกิจกรรมแล้วเกิดประโยชน์ เด็กพัฒนาขึ้น มีการเจริญเติบโตทางความคิดและสติปัญญา

ความคาดหวังเรื่องผลการเรียนที่ดี ความเป็นห่วงเรื่องกิจกรรมเกรงว่าจะไปตัดทอนเวลาในการศึกษาเล่าเรียน ความเป็นห่วงเรื่องความปลอดภัย ต่าง ๆ นานา เหล่านี้ล้วนต้องอาศัยคำอธิบาย ทั้งจากตัวคนทำงาน และตัวเด็กเอง ว่าจะสื่อสารกับผู้ปกครองอย่างไร หรือบางพื้นที่บางกลุ่มอาจจะใช้วิธีการดึงผู้ปกครองให้มาร่วมรับรู้เนื้อหากิจกรรมที่เด็ก ๆ กำลังทำ เพื่อทำงานกับทั้งเด็กและครอบครัวไปในขณะเดียวกัน

เราลองมาดูวิธีการสื่อสารกับครอบครัวทางบ้าน ของน้อง ๆ กลุ่มสื่อใสวัยทีนว่าเขาใช้วิธีการอย่างไรบ้าง เผื่อว่าจะเป็นประโยชน์กับน้อง ๆ คนอื่น ๆ ที่กำลังประสบปัญหากับการสื่อสารกับทางครอบครัว

“น้องเท่ห์” : บอกว่า *“จริง ๆ พ่อแม่ก็เป็นห่วง แต่เราแบ่งเวลาได้ระหว่างงานของกลุ่ม กับงานที่บ้าน เวลาจะไปร่วมประชุมก็ต้องบอกพ่อแม่ก่อนว่ามีประชุมจะต้องกลับดึก อีกอย่างพ่อแม่เชื่อมั่นในกิจกรรมที่เรามาร่วมว่ามีประโยชน์ ทั้งกับตัวเรา และสังคม”*

“น้องอู๋” : *“ในส่วนของผม คล้าย ๆ กับบุฟเฟ่ ไปได้ตามใจ แม่บอกขอแค่ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน รับผิดชอบตัวเองได้ บอกไว้ก่อนว่าไปไหน พ่อแม่เปิดให้สามารถไปร่วมเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่”*

“น้องแต้ว” : *“ปัญหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการเรียน แรก ๆ พ่อแม่ก็เป็นห่วง เพราะกลัวว่าจะกระทบการเรียนไหม จะทำให้เราไม่สนใจการเรียนไหม จะมีผลกับการเรียนไหม แต่เราต้องอธิบายให้พ่อแม่ฟัง ว่าตัวเราสามารถพัฒนาตัวเองไปได้อย่างไรบ้าง ทั้งเรื่องการผ่อนคลาย ทั้งเรื่องการอธิบายเรื่องราวให้เหตุให้ผลได้ รวมถึงการที่เราเป็นผู้ใหญ่ขึ้น มีท่าทางการแสดงออกที่ดีขึ้น โดยภาพรวมก็คือเราสามารถจัดการกับตัวเองได้ และในส่วนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กที่เราไปทำกิจกรรมด้วย ตัวเองรู้สึกว่าดีเพราะทำให้คนอื่นมีความสุขร่วมไปกับเราได้ พ่อแม่ก็เข้าใจ”*

“น้องส้ม” : *“พ่อจะปล่อยเป็นอิสระให้คิดเอง ทำเอง แรกที่ไปประกวดพ่อจะไม่รู้ พอทำไปซักพักลองบอกพ่อ ว่าจะเป็นยังไง พ่อก็โอเค พ่อให้ค้นหาประสบการณ์ตัวเอง แต่ให้ดูแลเรื่องเรียนอย่าให้เกรดตก ให้ตัดสินใจเอง บางครั้งพ่อก็จะถาม เรามีความสุขไหมกับกิจกรรมที่ทำ ประมาณว่า ให้เราค้นหาตัวเองด้วย ถ้าจะไปต่างจังหวัดในช่วงของวันเรียน ก็จะถามพ่อ และพ่อก็จะพูดให้แง่คิด และให้เราตัดสินใจ แต่เวลาว่างวันหยุดที่ไม่ได้เรียน พ่อก็จะไม่ว่า”*

“เบลว์” : *“ด้วยความที่ตัวเองเป็นเด็กหอมาเรียนปีหนึ่ง ทางบ้านก็จะเป็นห่วง ตอนแรกที่เข้ามา ที่บ้านก็จะถามว่าไหวไหม เพราะเป็นคนขี้อายไม่กล้าแสดงออก เป็นคนคบเพื่อนไม่กี่คน แต่พอมาร่วมกิจกรรมทำให้ได้เปิดตัวเองได้เจออะไรเยอะ แต่ที่บ้านก็เป็นห่วง แต่พอบอกว่าไปทำค่ายกับพี่วี พี่เปเล่แม่ก็จะปล่อย เพราะรู้ว่าไปทำได้เรื่องดี ๆ และเสริมสร้างศักยภาพตัวเอง”*

“จุ้ย” : *“แม่จะเข้าใจ ว่าเราชอบร่วมกิจกรรม และตัวเองก็พยายามสรรหากิจกรรมเพื่อเข้ามาร่วม แต่ก่อนอยู่ชมรมสโมสรฟุตบอลที่อุบล แล้วเพื่อนก็ชวนไปจัดรายการวิทยุ จนเจอพี่เปเล่ เจอกับกลุ่มสื่อใสวัยทีน มีช่วงหนึ่งที่ทำค่ายถี่ ๆ ก็ไม่ค่อยอยู่บ้าน แม่ก็ไม่ค่อยไว้ใจ เริ่มเป็นห่วง กลัวส่งผลกระทบเรื่องการเรียน เราก็ต้องหาโอกาสเข้าไปคุยกับแม่ แม่ก็เลยบอกมาว่า “อันได๋มันดีก็เฮ็ดเอาซะลูก” แต่แม่ก็เข้าใจ ขอแค่การเรียนไม่ตก ขอแค่ให้ทำดี”*

ทำกิจกรรมเสริมการเรียน... ในมุมของเยาวชนกลุ่มสื่อใสวัยทีน

“น้องแต้ว” สาวน้อยหน้าตาสดใส ท่าทางทะมัดทะแมง แววตามุ่งมั่นและจริงจัง เริ่มร่ายภาษาที่ชัดถ้อยชัดคำ มีเสียงต่ำสูง เบาบ้าง ดังบ้าง ฟังแล้วรื่นหู แถมมีท่าทางประกอบลีลาของภาษามือในการอธิบายถึงเหตุผลของการมาร่วมกิจกรรมในกลุ่มสื่อใสวัยทีนกับการพัฒนาตัวเองในมุมต่าง ๆ น้องแต้วเริ่มเล่าว่า ..... การเรียนในช่วง...ม.ปลายเริ่มเครียด เพราะมีการแข่งขัน มีความจำเป็นต้องเรียนพิเศษ เพราะงานเยอะขึ้น บทเรียนยากขึ้น ชีวิตในโรงเรียนและที่บ้านต้องเน้นที่การเรียนอย่างเดียว อย่างอื่นแทบจะไม่ได้สนใจเลย ช่วงหนึ่งมีค่ายของสื่อใสวัยทีน จัดให้มีการอบรมเรื่องสื่อร้ายสื่อดี ก็ลองเข้าไปร่วม แรกก็ไม่ประทับใจเท่าไหร่ และคิดว่าตัวเองจะไม่ไหว เพราะเนื้อหาในการฝึกอบรมเป็นเรื่องวิชาการล้วน ๆ ประมาณว่าเป็นเชิงเนื้อหา มากกว่าการปฏิบัติ

ต่อมาในช่วงปลายปี ...พี่เปเล่ก็โทรศัพท์ติดต่อมา ชวนเข้าค่ายละคร ที่ศูนย์วิจัยข้าว นับตั้งแต่นั้นก็เริ่มคลุกคลี กับกลุ่มเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ ในกลุ่มสื่อ

ใสวัยทีน และมีงานค่ายต่อมาเรื่อย ๆ จนคิดว่าสามารถเอาชนะตัวเองได้ สามารถคิดได้ ทำได้ ทำกิจกรรมหลายอย่างหลายหน้าที่ จนพัฒนาสู่การเป็นพี่เลี้ยงได้

ในช่วงเวลาที่อยู่โรงเรียน เราก็รู้สึกว่าตัวเองพัฒนาขึ้นมาก เพราะในกิจกรรมการเรียนโดยเฉพาะงานกลุ่มเราสามารถสอนเพื่อนและจัดการหน้าที่ให้เพื่อนได้ แบ่งงานกันได้ ให้บทบาทเพื่อนได้ทำงาน ตัวเองก็สามารถสื่อสารให้คนอื่นเรียนรู้เข้าใจได้ จึงคิดว่าการพัฒนาตัวเองให้มีศักยภาพสูงขึ้นไม่ใช่ต้องเรียนอย่างเดียว หรือเฉพาะแค่ต้องอ่าน ต้องสอบ หากแต่เรื่องของการสื่อสาร การนำเสนอ การแบ่งบทบาท ก็มีความจำเป็น อย่างเช่น เมื่อก่อนเวลาทำรายงานเราก็จะเป็นคนทำ หาข้อมูลเขียนให้เพื่อนไปนำเสนอ แต่ทุกวันนี้พัฒนาขึ้นมาก สามารถสื่อสารได้ดี เขียนได้ดี ยิ่งพอได้มีโอกาสจัดรายการวิทยุ รวมทั้งกิจกรรมหลาย ๆ อย่างยิ่งเห็นความเปลี่ยนแปลงในตัวเอง

สำหรับ “น้องอู๋” เป็นน้องนักศึกษาชั้นปีที่ 2 วิชาเอกการโทรคมนาคม จากวิทยาลัยเทคนิคอุบลราชธานี ซึ่งเป็นน้องอีกคนในกลุ่มสื่อใสวัยทีน น้องอู๋คิดว่าผลจากการร่วมกิจกรรมของกลุ่มสื่อใสวัยทีน ทำให้เขาได้กระบวนการคิดที่เป็นระบบ ได้วิธีการพูด การสนทนาที่พัฒนาขึ้น และได้กำลังใจเล็ก ๆ น้อย ๆ เวลาทำงานกับเด็กด้อยโอกาส ทำให้เข้าใจว่าเขาไม่มีโอกาสเหมือนเรา อย่างน้อยที่สุดการได้ไปรู้ไปเห็น ไปทำกิจกรรมดี ๆ ให้เด็กน้อง ๆ ที่ด้อยโอกาส ก็ทำให้น้องอู๋เกิดกำลังใจกับตัวเอง และในเวลาเรียน การนำเสนอหน้าชั้น ก็จะพูดได้ดีขึ้น เกิดจากประสบการณ์จากการจัดรายการ ครูก็จะชื่นชม เพราะปกติเด็กเทคนิคจะพูดไม่เก่ง

“น้องเท่ห์” เดิมทีเป็นเด็กเกเรมาก ๆ ก่อนการมาร่วมกลุ่มจะติดเกมส์ เพื่อนพาสูบบุหรี่ ลองดื่มสุรา วีรกรรม ของน้องเท่ห์มีค่อนข้างเยอะ เช่นว่าประมาณสามเดือนที่ไม่เข้าเรียนเลย เพราะ เกมส์ขึ้นสมอง!!!!! น้องเท่ห์บอกว่า.... *“ทีแรกก็คิดว่าจะเลิกเล่นเกมส์เหมือนกัน ตั้งใจแต่งตัวไปโรงเรียน ลาแม่ไปเรียน*

พอได้ยินข่าวว่ามีเกมส์ใหม่เข้า ใจก็อดไม่ได้ขับรถเลยโรงเรียนไปเลย" พี่เปเล่รู้จักน้องเท่ห์ผ่านอาจารย์ที่โรงเรียนซึ่งเป็นเครือข่ายการทำงานร่วมกับกลุ่มสื่อใสวัยทีน ประมาณว่าอาจารย์อยากจะให้ช่วยเหลือเด็กคนนี้ พี่เปเล่จึงมาชวนน้องเท่ห์เข้า workshop ละคร น้องเท่ห์ก็เลยตกลงว่าจะไป ทั้งที่ในใจกล้า ๆ กลัว ๆ เพื่อนร่วมโรงเรียนเทศบาลสุขสำราญ ไปกันห้าคน ต่างก็กลัว โดนหลอก โดนโกหก ทีแรกไม่ไว้ใจเท่าไหร่

พี่เปเล่ และพี่ ๆ ในกลุ่มก็เริ่มมาบอกมาสอน ว่าเกมส์ ไม่ดี ทำให้คนสมองเสื่อม แล้วก็พวกพี่ ๆ จะพาทำละครเกี่ยวกับเรื่องสุรา บุหรี่ ตอนนั้นยังไม่รู้ว่ามันจะมีพิษภัยมากขนาดนี้ ได้ดูรูปปอด คนสูบบุหรี่ เลยทำให้กลัวมาก ๆ หลังจากผ่านกระบวนการของงานละคร น้องเท่ห์ก็มาร่วมกิจกรรมของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ ผลการเรียนก็ดีขึ้นเพราะไม่ได้ไปยุ่งเกี่ยวกับเกมส์ เกรด จากเดิมที่เคยได้ 1.8 ก็พัฒนาขึ้นเป็น 3.3 และได้รับทุนการศึกษาอีก 1,500 บาท ปัจจุบันทางอาจารย์ที่โรงเรียนของน้องเท่ห์ก็บอกว่า น้องเท่ห์มีพัฒนาการดีขึ้น มีความรับผิดชอบมากขึ้น

ตัวชี้วัดที่สำคัญอย่างหนึ่งที่น่าจะเป็นบทพิสูจน์การทำงาน ของคนที่ทำงานเรื่องเด็กและเยาวชน ก็คือ ศักยภาพและความสามารถของเด็กที่ถูกพัฒนาขึ้น ทั้งเรื่องผลการเรียน พฤติกรรมความเปลี่ยนแปลง การกล้าพูด กล้าเจรจา ล้วนเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ของการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะต้องรอเวลาการผลิดอกออกผลหลังจากผ่านการรดน้ำพรวนดินมาช่วงระยะเวลาหนึ่ง เร็วบ้าง ช้าบาง ขึ้นอยู่กับการตอบรับ และการเข้าไปทำงานในโครงสร้างความคิดของเด็กผ่านกิจกรรมและเครื่องมือที่เราใช้ แต่ในอีกมิติหนึ่งของการการเปลี่ยนแปลงที่เราอาจจะจับต้องได้ยาก มองเห็นได้ไม่ชัดเจนคือ การเปลี่ยนแปลงในเรื่องคุณธรรม ความดีงามของจิตใจ เกี่ยวกับการเป็นผู้ให้ ผู้รับที่ดี ซึ่งเป็นส่วนสำคัญมาก ๆ ในการหล่อหลอมให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ และเป็นแกนสำคัญ

ของวิธีคิด วิธีปฏิบัติที่เด็กได้แสดงออกผ่านพฤติกรรม ท่าทาง บุคลิกภาพ ฯลฯ นอกเหนือจากนี้แล้วยังก่อให้เกิด ความภาคภูมิใจรักใคร่เอ็นดูเด็ก ๆ เยาวชน จากผู้ปกครองที่จะต้องเริ่มหันมามองการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีของบุตรหลานของตน และหันกลับมาให้ความสำคัญกับการดูแลเอาใจใส่เด็ก ๆ เพราะเด็กก็ถือเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองด้วยเช่นเดียวกัน

บทส่งท้ายกับอนาคตงานเยาวชนที่เมืองดอกบัว

ปัจจุบันเรื่องงานเยาวชนที่อุบลเริ่มคึกคัก คือไม่ได้ต่างตนต่างทำ เริ่มมีกลุ่มคน มีแหล่งทุน หลากหลาย มีหลาย ๆ องค์กรเข้ามา เครือข่ายเยาวชนที่มีอยู่ก็มีการประสานงานกัน ทำให้สามารถทราบว่าใครทำอะไรที่ไหน ในส่วนของกลุ่มสื่อใสวัยทีนก็เริ่มที่จะเห็นเนื้องานชัดเจนขึ้นมาก รวมทั้งเห็นเยาวชนที่ทำกิจกรรมร่วมด้วยชัดเจนขึ้นว่ามีกลุ่มไหนบ้าง กลุ่มผู้ใหญ่ใจดีก็เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น มีการพูดคุยสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ ค่อนข้างมาก ส่วนหนึ่งที่ทำให้กิจกรรมของกลุ่มสื่อในวัยทีนเป็นที่รู้จักและสามารถเคลื่อนตัวไปได้เรื่อย ๆ เพราะ ตัวกิจกรรมที่ทำ เครื่องมือที่ใช้ ไม่ว่าจะเป็น สื่อวิทยุ งานละคร และงานศิลปะ เป็นเครื่องมือที่สื่อสารได้รวดเร็ว เข้าถึงได้ง่าย และเห็นรูปธรรมชัดเจน

เป็นเรื่องที่น่ายินดีที่ผู้ใหญ่ใจดี มาร่วมทำงานกับเด็กในจังหวัดอุบลราชธานีมากขึ้น และกลุ่มเยาวชนเองที่เคลื่อนงานอยู่ที่จังหวัดอุบล ก็มีหลากหลายกลุ่ม ซึ่งมีจุดเน้นการทำงานที่แตกต่างกันไป แต่ก็มีจุดเชื่อม เช่น สภาเด็กของจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งการมีกลุ่มแตกต่างหลากหลายมีข้อดีในแง่ที่เราจะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จริง ๆ แล้ว ผู้ใหญ่ใจดีจะมาทีหลัง ซึ่งเมื่อก่อนการสนับสนุนกิจกรรมเด็กมีน้อยมาก เพราะมีเงื่อนไขเกี่ยวกับข้อบังคับ

กฎระเบียบมากมาย ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนความคิดผู้ใหญ่แบบค่อยเป็นค่อยไปเช่นกัน

อนาคตของงานเด็กและเยาวชนที่จังหวัดอุบลราชธานี น่าจะงอกงามขึ้นเรื่อย ๆ เพราะเกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างกลุ่มเด็ก ๆ และคนทำงาน รวมทั้งมีกลุ่มผู้ใหญ่ใจดีที่มีวิสัยทัศน์มาเติบเต็มกำลังการขับเคลื่อนงานให้เห็นทิศทางในแต่ละส่วนที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในส่วนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก็จะทำให้กลุ่มต่าง ๆ เกิดการพัฒนาทักษะการทำงานให้มีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น "เด็ก" จึงไม่ได้โดดเดียวเติบโตตามลำพังอย่างที่เคยเป็นมา

มิติการพัฒนาในเรื่องเด็ก และเยาวชน ค่อนข้างมีความสลับซับซ้อน ทั้งในแง่ของเครื่องมือการทำงานที่มีมากมาย รวมทั้งกลุ่มเป้าหมายเด็ก ที่มีความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งเป็นเรื่องที่ "คนทำงาน" เกี่ยวกับงานเด็กต้องพิจารณาเป็นพิเศษว่าอะไรเหมาะสม หากแต่ การเริ่มต้นในสิ่งที่ตัวเองมี และถนัดน่าจะเป็นทางออกหนึ่งที่ทำให้เกิดการประยุกต์ความรู้ เครื่องมือ ในการทำงานกับเด็กและเยาวชน ให้มีความหลากหลาย และเป็นการเพิ่มทางเลือกในการพัฒนา ให้เกิด "ทางเลือก" ใหม่ ๆ ในการทำงานได้อย่างครอบคลุม

การเลือกเครื่องมืออย่าง "งานละคร สื่อวิทยุ และศิลปะเด็ก" ของกลุ่มสื่อใสวัยทีน จึงเป็นการเริ่มต้นงานพัฒนาเด็กและเยาวชนจากความถนัด และสนใจ ของคนทำงาน ที่เริ่มต้นจากการทำกิจกรรมเล็ก ๆ ตามกำลังความสามารถของตน ซึ่งเป็นการทำกิจกรรมจากจุดเล็ก ๆ เล็ก ง่ายและงดงาม มีศักยภาพ มีพลังจะส่งผลให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความคล่องตัว ในขณะที่การเริ่มงานแบบยิ่งใหญ่แต่ข้างในยังไม่มีอะไร อาจจะทำให้สิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ

ผลจากการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชน โดยกลุ่มสื่อใสวัยวัยทีนไม่ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพเพียงแค่เด็กกลุ่มเป้าหมายเท่านั้น หากแต่น้อง

ๆ เยาวชนคณะทำงาน ยังได้เกิดการพัฒนาศักยภาพ เรียนรู้ประสบการณ์การทำงาน ผ่านตัวกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งงานละคร งานนักจัดรายการ งานศิลปะเด็ก จะเห็นได้ว่าในโลกแห่งการสร้างสรรค์จินตนาการในการทำงานผ่าน "สื่อวิทยุชุมชน งานละคร และศิลปะเด็ก" ของกลุ่มสื่อใสวัยทีน จึงเป็นพื้นที่ "สื่อ" และ "เครื่องมือ" การทำงาน ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย และสร้างผลสะท้อนกลับได้รวดเร็ว ชัดเจน โดยทั้งหมดทั้งปวงเกิดจากการประยุกต์ความรู้ ความถนัด เชี่ยวชาญ ของ "พี่เปเล่" และ "พี่วี" และน้อง ๆ แกนนำคณะทำงานให้ได้มีโอกาสได้ทำสิ่งดี ๆ ให้กับสังคมเมืองอุบลราชธานีดังเช่นปัจจุบัน

.....

ติดตามเรื่องราวกิจกรรมดี ๆ ของกลุ่มสื่อใสวัยทีนได้ที่

http://ubonteensmediagroup.blogspot.com/

กว่าจะเป็นโรงเรียนชุมชนชาวนาบ้านปลาบู่

เช้าวันที่ 16 ตุลาคม 2551 ประมาณ เจ็ดโมงเช้า มีเสียงร้องเรียกดังมาจากประตูหน้าบ้านของผม *"น้าหนุ่มจะไปหรือยัง เพื่อน ๆ พร้อมแล้ว"* เสียงของน้องหยกร้องเรียก!!! ในขณะที่ผมเองเองยังสาละวนกับการแต่งตัว เตรียมของ และวุ่นวายกับการจัดการเจ้าตัวน้อยสองตัวในครอบครัวให้พร้อมเดินทางไปด้วย นี่แหละหนอชีวิตของคนทำงานที่มีครอบครัว ช่างวุ่นวายเสียนี่กระไร ผมตัดพ้อบ่นพึมพรำกับตัวเองไปตามเรื่องตามราว เช้าวันนี้เป็นวันที่ผมต้องพาเด็ก 4 คน ของกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านไปเข้าค่ายกับพี่อ้อยที่บ้านดิน อ.ภูเวียง และช่วงบ่ายต้องเดินทางไปบ้านดอนแดง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม เพื่อพบกับพี่แล่มเพื่อขอความรู้ และประสบการณ์เกี่ยวกับการทำงานเยาวชนมาทำหนังสือเล่มเล็ก

ผมขับรถไปส่งเด็ก ๆ 4 คน ถึงบ้านดิน ภูเวียง ประมาณ เก้าโมงกว่า ๆ มาสายเหมือนเดิมเพราะพี่อ้อยโทรตามตั้งแต่ผมขับรถถึงปากทางแยกเข้า อบต.

ดินดำ ก็ได้แต่ปลอบใจตัวเอง และเด็ก ๆ ว่า “เรามาช้ายังดีกว่าไม่มา” หลังจากส่งเด็กเข้าค่ายเรียบร้อยผมกับภรรยาและลูก ๆ ก็รอพบ รศ.ดร.สุจินต์ สิมารักษ์ เพราะไม่ได้เจออาจารย์ท่านนานเหมือนกัน เพราะส่วนตัวผมนับถืออาจารย์เป็นครูคนสำคัญ และเป็นเสมือนญาติผู้ใหญ่คนสำคัญที่ผมให้ความเคารพ ซึ่งเช้านี้ อ.สุจินต์ จะมาเยี่ยมค่าย ช่วยเปิดค่ายให้ข้อคิด กำลังใจกับเด็ก ๆ ที่เข้าค่าย.....

อาจารย์สุจินต์ มาถึงหลังผมมาไม่นานนัก สักครู่ อาจารย์ก็ให้ข้อคิดเด็กในค่าย ที่พร้อมกันอยู่แล้วในอาคารบ้านดิน ท่วงท่า ถ้อยคำ น้ำเสียง ท่าทาง ของ อ.สุจินต์ เป็นสิ่งที่ผมจำได้ติดหู ติดตา เพราะส่วนตัวคิดว่า อาจารย์มีพรสวรรค์ในการถ่ายทอดเรื่องราวผ่านการบอกเล่า พูดคุย ด้วยภาษา ท่าทางที่เป็นกันเอง กระตุกความคิด กระตุ้นจินตนาการ ให้คนฟังได้คิดตามอยู่ตลอดเวลา ทุกถ้อยคำที่อาจารย์พูดเหมือนกลั่นออกมาจากห้วงความรู้สึก ทั้งสีหน้า แววตา ฟังแล้วได้อารมณ์คล้อยตามดีจริง ๆ อาจารย์สุจินต์จึงเป็นนักเล่าเรื่องราวที่มีเกร็ดความรู้เต็มไปหมด ทั้งน่าฟัง น่าติดตาม

ผมกล่าวลาอาจารย์สุจินต์ และพี่อ้อยประมาณ สิบโมงกว่า ๆ เพื่อออกเดินทางไปรับเด็กอีกกลุ่มที่บ้าน ซึ่งนัดหมายกันไว้ว่าจะไปมหาสารคามด้วยกัน ไปรับเรื่องราวดี ๆ จากสถาบันชุมชนชาวนา โดยมีพี่แล่ม ผู้อำนวยการสถาบันชุมชนชาวนา จะเป็นผู้ถ่ายทอดเรื่องราวดี ๆ ให้ฟัง.....

ผมเดินทาง ถึงบ้านดอนแดง บ่ายโมงกว่า ๆ ที่นี่เป็น สำนักงานของเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคอีสาน แต่ในวันนี้ เด็ก ๆ จากโรงเรียนชุมชนชาวนา ภายใต้สถาบันชุมชนชาวนา บ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม มาทำกิจกรรมกันที่นี่.... ที่อาคารประชุม เด็ก ๆ กลุ่มใหญ่กำลังทำกิจกรรมอะไรบางอย่าง มีเสียงหัวเราะ ร้องเพลง ปรบมือ ดังปนเปกัน

ออกมาจากข้างใน ...พี่แล่มโบกมือเป็นสัญญาณว่าเจ้าตัวนั่งอยู่หลังหอประชุมนั้น ต้นไม้ที่นี่โตขึ้นมาก ครึ้มไปหมด คงเพราะผมไม่ได้มาที่นี่นานมากแล้ว บรรยากาศของสถานที่จึงแตกต่างออกไปจากที่เคยจำได้สิ้นเชิง วันนี้พี่แล่มมีแขกมาคุยด้วยรวมกับผมก็น่าจะเป็นสามคณะพอดี ซึ่งพี่แล่มคุยกับแขกอีกคณะหนึ่งก่อนหน้าผมจะมาถึงอยู่แล้ว *"หนุ่มมีเวลามากไหม"* พี่แล่มถาม *"มีมากครับ งั้นผมขอสังเกตการณ์กิจกรรมของเด็กไปพลาง ๆ ก่อนก็ได้ครับ"* ผมตอบในขณะที่เดินเลี่ยงไปอีกทางเพื่อดูกิจกรรมที่เด็ก ๆ กำลังทำอยู่ในหอประชุมนั้น

พี่แล่มเป็นผู้หญิงใจดี ดูพี่แล่มมีความสุขกับการพูดคุย ทักทายเด็ก ๆ ที่เดินผ่านไปผ่านมาในขณะพูดคุยให้สัมภาษณ์กับอีกคณะหนึ่ง เป็นอะไรที่แปลกใหม่สำหรับผมอีกเหมือนกัน พี่แล่มมักจะทักทายพูดคุย ชมเชยเด็กที่เดินผ่านตลอดเวลา ในขณะที่ผมเองเมื่อนึกย้อนถึงตัวเอง ถ้าหากกำลังคุยอะไรกับใครอยู่ คงไม่ได้หันไปทักทายพูดคุยกับคนอื่นแน่ ๆ แต่จุดเล็ก ๆ ตรงนี้ทำให้ผมสังเกตเห็นว่ามีอะไรไม่ธรรมดาในวิธีคิดของผู้หญิงตัวเล็ก ๆ ท่านนี้ ซึ่งผมขอค้างเรื่องตรงนี้ไว้ก่อน ประเดี๋ยวจะเล่าต่อว่าทำไมพี่แล่มจึงให้ความสำคัญกับการทักทายเด็ก ๆ ตลอดเวลา

จริงแล้วผมมีข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมของเยาวชนที่พี่แล่มทำกิจกรรมอยู่น้อยมาก จึงพยายามอ่านข้อมูล ของสถาบันชุมชนชาวนา ที่พี่แล่มจัดทำขึ้น ผมอ่านเพื่อปูพื้นทำความเข้าใจที่มาที่ไป ข้อมูลพื้นฐานบางอย่างซะก่อน ซึ่งผมพอจะสรุปกระบวนการสำคัญจากเอกสาร "คู่มือการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่สถาบันชุมชนชาวนา" ได้ดังนี้

ปฐมบท : ภาพกระบวนการทำงานของสถาบันชุมชนชาวนา และโรงเรียนชุมชนชาวนา บ้านปลาบู่ ต.หนองแสง อ.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม

"สถาบันชุมชนชาวนา" คือ ชื่อที่ใช้สื่อสารกับคนภายนอก แต่จริง ๆ ก็คือโรงเรียนชุมชนชาวนา หรือจะบอกว่า โรงเรียนชุมชนชาวนา เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันชุมชนชาวนาก็ได้ โดยเป็นองค์กรที่ตั้งขึ้นภายใต้ความเชื่อและศรัทธาในคุณค่าของสถาบันท้องถิ่น ได้แก่ บ้าน วัด และโรงเรียน แต่เนื่องจากสถานการณ์ของสังคมในปัจจุบัน สถาบันหลักเหล่านี้ทำหน้าที่ในชุมชนได้ไม่พอเพียง เด็ก ๆ ที่กำลังจะเติบโตขึ้นมา มีจำเป็นต้องรู้เท่าทันความเป็นไปของสังคม และปรับตัวให้เข้ากับความเป็นอยู่ให้ได้ โรงเรียนชุมชนชาวนาจึงตั้งขึ้นเพื่อพัฒนากระบวนการถ่ายทอดและสร้างการเรียนรู้ ทั้งแก่ผู้ใหญ่และเด็กในชุมชนชาวนา ซึ่งเรื่องราวที่นำมาบ่มเพาะแก่ผู้เรียน คือการนำเอาคุณค่า ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเป็นเนื้อหาหลักในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และเท่าทันตนเอง เท่าทันสถานการณ์ภายนอก เพื่อการจัดวางตนเองบนความสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างเหมาะสม โดยมีสาระสำคัญของกระบวนการทำงานคือ

1. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้หลักของโรงเรียนชุมชนชาวนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เสริมสร้างความเข้าในในหลักของการเรียนรู้ (ตนเองเข้าใจ) 2) เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อการเข้าถึงคุณค่าของตนเอง (ตนเองตระหนัก) และ 3) เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม (ความสัมพันธ์กับสังคม) ซึ่งมีกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลาย โดยจัดให้มีการเรียนรู้ทั้งแบบรายบุคคล การเรียนรู้แบบกลุ่ม การเรียนรู้ระดับชุมชน กิจกรรมค่ายพักแรม และกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วน

ร่วม มีการสรุปความรู้สึก และการเรียนรู้ ร่วมกันอยู่เสมอ ๆ อย่างต่อเนื่อง และใกล้ชิด

2. กระบวนการถ่ายทอดอุดมการณ์ชาวนา มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดครูชุมชน ที่เป็นคนในท้องถิ่นที่มีความรู้ ความสามารถในเรื่องต่าง ๆ มาร่วมกันถ่ายทอดเรื่องราวที่ตนเองมีความรู้ให้กับเยาวชน เช่น เรื่องผ้ามัดย้อม การเล่นดนตรีพื้นบ้าน การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชนชาวนา ซึ่งระหว่างการถ่ายทอดความรู้ ครูเองก็ต้องมีกระบวนการเตรียมตัว ซึ่งเป็นการทบทวนความรู้และจัดการกับความรู้ ให้เหมาะกับการถ่ายทอด ทำให้คนเป็นครูเกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง และท้องถิ่น ในขณะเดียวกันที่กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนก็จะถูกปลูกฝัง และซึมซับคุณค่าและประโยชน์ของเรื่องราวนั้น ๆ ไปในขณะเดียวกัน

กิจกรรมทำนารวม เป็นกิจกรรมหนึ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือ ส่งเสริมคุณธรรมการอยู่รวมกัน และเป็นภาคปฏิบัติจริงในการถ่ายทอดเรื่องราวของชีวิตชาวนา ทั้งการลงแรง การใช้แรงงานควาย ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวพื้นบ้าน การใช้ปุ๋ยชีวภาพ การดำนา การเก็บเกี่ยว ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความเสียสละ ความร่วมไม้ร่วมมือกัน ซึ่งเป็นหนึ่งในกระบวนการถ่ายทอดอุดมการณ์ผ่านการปฏิบัติร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้มีการผลิตอาหารกินและใช้ในครัวเรือน เช่น การปลูกผัก การเลี้ยงกบ รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นทุนในชุมชนและต้องรื้อฟื้นจัดให้เกิดการสืบสานและให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ให้ชุมชนได้ร่วมกันศึกษาเรียนรู้เข้าใจคุณค่าของชุมชน และวางแผนอนาคตได้อย่างเป็นระบบผ่านกระบวนการวิจัยท้องถิ่นที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สกว.ภาค

3. การปกป้องและพิทักษ์สิทธิชาวนา คือ กระบวนการส่งเสริมสิทธิในการกำหนดชะตาชีวิตของชาวนาเอง โดยมีการเรียนรู้ผ่านเรื่องของการจัดสรรผลประโยชน์ของกิจกรรมภายในชุมชน การจัดสวัสดิการชุมชนโดยสมาชิกร่วมกันคิดรูปแบบเอง และการเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อจัดสรรผลประโยชน์จากภาครัฐ และสุดท้ายเปิดโอกาสให้มีการกำหนดตนเองผ่านการนำเสนอแผนชุมชน

4. กระบวนการปฏิบัติธรรมเพื่อการเจริญสติ เป็นกระบวนการที่พัฒนาคนได้อย่างรวดเร็วที่สุด เพราะการปฏิบัติธรรมเป็นการทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าถึงและการเรียนรู้ตนเองเป็นหลัก และ กระบวนการทำให้ผู้ปฏิบัติต่อสู้กับกิเลส ความอยาก ต่อสู้กับความไม่รู้ (อวิชชา) ให้เป็นผู้รู้ได้ สถาบันชุมชนชาวนาเล็งเห็นความสำคัญของการปฏิบัติธรรมเพื่อการเจริญสติ ว่าจะส่งผลต่อสภาวะภายในของคนเพื่อยกระดับจิตใจให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีสติได้

จากการอ่านเอกสาร “คู่มือการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่สถาบันชุมชนชาวนา” ทำให้ผู้เขียนรู้สึกตื่นเต้นกับการทำงานของพี่แล่มไปด้วย ถ้าคิดเล่น ๆ ในมุมของผม การกล้าประกาศตัวเองของชุมชนท้องถิ่น ในชื่อ ในความหมายของท้องถิ่น ที่บ่งบอกความเป็นตัวตน หรือที่นักวิชาการมักเรียก “อัตลักษณ์” อย่างในชื่อ “สถาบันชุมชนชาวนา” นอกจากเป็นการพยายามสร้างความเป็นตัวตน ยังบ่งบอกถึงการพยายามสร้างพื้นที่ของชุมชนท้องถิ่นให้ท้าทาย ทัดทาน หรือผลักตัวเองออกมาจากพื้นเพเดิม ๆ ให้โลกได้รับรู้ว่า “ยังมีฉันอยู่” “นี่คือฉัน” ภายใต้กระแสทุนที่เชี่ยวกราด การใช้ชื่อ “สถาบัน” นำหน้า “ชุมชนชาวนา” ยังเป็นการสร้างสัญลักษณ์ ทั้งในเชิงรูปธรรม ของตัวสถาบัน ที่มีโรงเรียน มีกิจกรรม ทั้งเชิงนามธรรม รูปธรรม ที่สามารถกระตุ้นความรู้สึกคนใน

หมู่บ้านให้ตระหนักรับรู้ด้วย “คำ” ง่าย ๆ แต่จรรโลงใจได้ ฉะนั้นแล้วผมจึงคิดว่านี่คือการสร้างกระแสท้องถิ่นนิยม ดังที่เห็นภาพของ **“สถาบันชุมชนชาวนา”** ซึ่งถือว่าเป็นกลยุทธ์ที่แยบยลในมุมของผม ที่เพียงแต่ชื่อที่ตั้งขึ้น ก็ทำให้สามารถจินตนาการไปได้ไกลโขทีเดียว.....

ในขณะที่กำลังขบคิดอย่างเพลิดเพลิน เป็นจังหวะที่น้องผู้หญิงท่าทางทะมัดทะแมง แวะมาทักทายผมพอดี เธอชื่อ “น้องทิพย์” น้องทิพย์แนะนำตัวว่าเป็นหนึ่งในคณะทำงานเยาวชนของพี่แล่ม..... งั้นก็เข้าทางผม...!!!! ขอคุยกับน้องทิพย์ก่อนดีกว่า ผมจัดแจงให้ทีมงานหยิบเสื่อไปปูที่ใต้ร่มไม้เยื้องจากหอประชุมไปทางด้านหลังเพื่อสร้างบรรยากาศการพูดคุย ..... “น้องทิพย์” เป็นคนจังหวัดร้อยเอ็ด จบการศึกษาวิชาเอกการพัฒนาชุมชน จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อปี พ.ศ. 2547 มีประสบการณ์การทำงานเกี่ยวกับเด็กมาพอสมควร เพราะเคยไปเป็นครูอาสา ที่ อ.แม่สาย จ.เชียงราย เคย ขอทุน สสส.ไปทำโครงการเยาวชนคืนถิ่นในประเด็นด้านเกษตรที่บ้านเกิด 1 ปี และก่อนจะมาอยู่กับพี่แล่มก็ไปเป็น “ครูผู้จัดกระบวนการ” ที่โรงเรียนบ้านเด็กป่า จังหวัดกาญจนบุรี ..... แหม !!!!..แค่ผมฟังประวัติก็อยากรู้จักน้องทิพย์ซะแล้ว...

ทิพย์เล่าให้ผมฟังว่า.. ...การทำงานกับเด็กเป็นเรื่องของความยั่งยืน เพราะหากมองในแง่ของเวลาการทำงาน การทำงานกับเด็กเราจะทำงานได้ยาวนานกว่า ทำงานได้ง่ายกว่า

ผู้ใหญ่ และในขณะเดียวกัน การทำงานกับเด็กยังเป็นกลยุทธ์การเปิดช่องการทำงานกับผู้ใหญ่ด้วย เพราะหากมองในเชิงกระบวนการแล้ว เด็กจะเป็นประตูนำเราไปสู่การเริ่มงานกับผู้ปกครอง เพราะเวลาเราทำกิจกรรมกับเด็กก็จะพยายามคิด พยายามหาช่องทางให้ผู้ใหญ่ได้มารู้ได้มาเห็นกิจกรรมที่เราทำ สุดท้ายผู้ปกครองก็จะมาร่วมงานด้วย ถึงตรงนี้ผมย้อนคิดถึงกิจกรรมเด็กที่หมู่บ้านของตัวเอง ว่ามันก็จริงอย่างที่ทิพย์บอก บางทีมันเป็นเส้นผมบังภูเขาจริง ๆ เหมือนกัน เพราะบางทีเรื่องง่าย ๆ เราคิดไม่ออก หรือคิดออก มองเห็นภาพ แต่ไม่เคยไปให้ความสำคัญเท่าที่ควร เพราะในฐานะคนเริ่มทำงานเด็กใหม่ ๆ อย่างผม หรืออีกหลาย ๆ ท่าน "ภาพเชิงกระบวนการ" หรือ การมองผ่าน "วิธีคิดเชิงระบบ" เกี่ยวกับเรื่องเยาวชน เราไม่ควรมองแบบแยกส่วนว่าเราจะพัฒนา จะทำงานเกี่ยวกับเรื่องเยาวชนเพียงมิติเดียว เพราะในความเป็นจริงในสังคมชุมชนหมู่บ้านเรื่องพวกนี้มันเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน หากแต่สำคัญที่เราจะจัดการความสัมพันธ์ให้มันมีตำแหน่งแห่งที่อย่างไรต่างหาก

งานเยาวชนของพี่แล่ม เกิดขึ้นอย่างง่าย ๆ "น้องทิพย์เล่าต่อ" ในขณะที่ผมดึงตัวเองจากห้วงความคิด... หลังจากที่พี่แล่มเรียนจบปริญญาโทภายใต้การสนับสนุนของมูลนิธิฟอร์ด และดูเหมือนจะมีคำถามทั้งจากตัวพี่แล่มเอง และคนในหมู่บ้านมานานโขว่า "ไปทำงานพัฒนาแต่ที่อื่น เมื่อไหร่จะกลับมาพัฒนาบ้านตัวเอง" หรือ "เรียนจบมาตั้งไกลทำไมต้องมาอยู่บ้านนอก" พี่แล่มบอกว่าเป็นความอยากและความขัดแย้งในขณะเดียวกัน แต่พี่แล่มเองได้ต่อสู้กับตนเองเพื่อที่จะยืนหยัดบางอย่างที่เป็นเกิดขึ้นจากแรงบันดาลใจและจินตนาการที่มี โดยมาเริ่มต้นชีวิตที่หมู่บ้าน โดยเริ่มจากการสอนภาษาอังกฤษให้กับเด็กในหมู่บ้านฟรี การเรียนภาษาอังกฤษ เริ่มขยายตัวสู่กิจกรรมอื่น ๆ มีการพาเด็ก ๆ ปฏิบัติธรรม เข้าค่ายเกษตรกรน้อย เรียนรู้วิถีชีวิตชาวนาบรรพชน *"ทิพย์คิดว่า หัวใจ*

ของการทำงานกับเด็ก คือ ความต่อเนื่อง" ถึงตรงนี้ทำให้ผู้เขียนย้อนคิดถึงกิจกรรมที่เคยทำร่วมกับ อบต. ที่หมู่บ้าน มันช่างไม่มีความต่อเนื่องเอาซะเลย อยากจะทำอะไรก็ทำ ไปตามงบประมาณ นึกจะหยุด ก็หยุดด้วยเงื่อนไขของภาระงานและเวลาของตัวเอง ซึ่งนี่ก็เป็นอีกบทเรียนที่ผมประสบ และพบว่า แม้วิสัยทัศน์ของ อบต.จะเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กและเยาวชน แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติงาน หรือเครื่องมือ กระบวนการไม่พร้อม ก็จะทำงานได้ยาก และการยึดเอาตนเองเป็นแกนของการพัฒนาเป็นสิ่งที่ต้องเปลี่ยนแปลงของคนทำงานโดยเฉพาะคนที่ทำงานเกี่ยวกับเรื่องเด็กและเยาวชน.....

น้องทิพย์เล่าต่อว่า..จริง ๆ แล้วหน้าที่ของครู หรือเจ้าหน้าที่ ก็คือ "การเข้าไปเสริม" ไปช่วยจัดกระบวนการตามความสนใจของเด็ก มากกว่าการไปคิดกิจกรรมให้ ตอนที่ทิพย์เริ่มมาทำงาน ก็มีเด็ก ที่พอจะเป็นความหวังได้เพียงสองคนเท่านั้น แต่เราต้องอาศัยความอดทน ความเข้าใจ คิดเชิงบวกให้มาก ๆ แล้วเริ่มจากทุนที่เรามีอยู่ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด

เด็กสองคนที่เราเริ่มงานด้วย จะพาเราหาเพื่อน ๆ ของเขาในหมู่บ้าน พาเข้าบ้านโน้นบ้านนี้ บางทีก็ต้องเข้าไปทานข้าวกับชาวบ้าน ไปจนเขาไว้ใจ เชื่อใจ โชคดีที่พี่แล่มมีทุนเรื่องนี้อยู่มากในชุมชน จิ๊กซอ ตรงนี้จึงต่อสำเร็จได้ไม่ยากนัก "การทำให้ชุมชนไว้ใจ" เป็นสิ่งสำคัญทิพย์บอก....ผมเองก็เชื่อเช่นนั้นเช่นกัน เพราะการที่ผู้ปกครองจะปล่อยลูกหลานของเขาให้มาร่วมกิจกรรมของเรา ซึ่งบางที่ต้องเดินทางไปที่อื่น ไปค้างคืนค้างแรม คนทำงานต้องมีเครดิตค่อนข้างมาก ซึ่งเครดิตตรงนี้สร้างได้ด้วยตัวเอง และต้องสร้างจากจิตใจที่เปิดจากข้างใน จากหัวใจที่ดีงามบริสุทธิ์ บนพื้นฐานของความเข้าใจ เป็นเรื่องที่ฟังดูเหมือนง่าย แต่ก็ยากเช่นกัน

น้องทิพย์เล่าต่อว่า...ในทุกครั้งที่ทำกิจกรรมทิพย์มักจะให้เด็กในกลุ่มที่ทำงานด้วยได้เขียนเรื่องราวแสดงความรู้สึก ทั้งเป็นข้อความ ภาพวาด แต่ก็ใช้เวลานานเหมือนกันกว่าที่เด็กจะกล้าเขียนเรื่องราวความรู้สึกผ่านตัวหนังสือ บางที่ก็ให้แลกกันอ่าน ให้เล่าสู่กันฟังในกลุ่ม บางทีก็จะให้เขียนอะไรก็ได้ วาดอะไรก็ได้แบบไร้กรอบ เหมือนเป็นการกระตุ้นจิตนาการ และเรามีหน้าที่ผูกจินตนาการให้เป็นเรื่องราวข้อคิดดี ๆ ด้วยเหมือนกัน

มุมมองงานละคร ในฐานะ เครื่องมือการทำงานกับเด็ก

เด็ก ๆ จากโรงเรียนชุมชนชาวนาบ้านปลาบู่ มาบ้านดอนแดงกันคราวนี้ก็เพื่อมาเข้าค่ายเรื่องละคร โดยมีทีมวิทยาการมาจากกลุ่มสื่อใสวัยทีน จังหวัดอุบลราชธานี และจริง ๆ เรื่องงานละครกับเด็ก ก็เป็นเรื่องแปลกใหม่สำหรับผมมากเหมือนกัน โดยเฉพาะเรื่องราวของงานละครในฐานะเครื่องมือการทำงานกับเด็ก แต่มันก็ได้ตอกย้ำความคิดพื้นฐานที่ว่า วิธีวิทยา การทำงานเด็ก นั้นมีมากมายไร้ขีดจำกัดจริง ๆ และโรงเรียนชุมชนชาวนาบ้านปลาบู่ก็ได้ใช้ **“งานละครเป็นหนึ่งในเครื่องมือการทำงานกับเด็ก”** ...

น้องทิพย์เล่าว่า เด็กต้องการพื้นที่การแสดงออกที่เหมาะสม ละครจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่เป็น “พื้นที่” ในการแสดงออกที่ดีมาก ๆ เพราะละครเป็นพื้นที่การแสดงออกโดยตรง ๆ โดยตัวของเด็กเอง เวทีแรกของละครเด็กบ้านปลาบู่

จัดแสดงกันง่าย ๆ เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2551 ที่ผ่านมา เราเองได้บทเรียนอะไรหลาย ๆ อย่างจากเวทีละครครั้งนั้น แม้กระทั้งผู้ปกครองของเด็กเองก็ไม่เชื่อสายตา ว่าลูกหลานของตัวเองจะทำได้ จริงแล้วจากข้อมูลของน้องทิพย์ที่ให้กับผม ส่วนตัวผมเองเชื่อว่า “ละคร” เข้าไปทำงานหลายหน้าที่ ทั้งในโครงสร้างความคิดของเด็ก และในตัวกิจกรรมการพัฒนาที่เราถือว่า ละคร คือเครื่องมือหนึ่งซึ่งหากจะแยกแยะให้เห็นภาพตามที่น้องทิพย์เล่าให้ฟังก็พอจะอธิบายตามความเข้าใจได้ว่า

1. ภายใต้การจัดเตรียมกระบวนการเรียนรู้เรื่องละครผ่านงานค่าย โดยมีพี่เลี้ยงพาทำกิจกรรมต่าง ๆ ตรงนี้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เด็กได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกัน เรียนรู้เรื่องกฎกติกา
2. เวทีละคร คือ การสร้างพื้นที่การแสดงออก ผ่านบทบาทสมมติ ที่เป็นกลยุทธ์ไปสร้างโลกทัศน์ จินตนาการ วิธีคิดในโครงสร้างความคิดของเด็กให้เปลี่ยนแปลงได้ ก็คือ

   - ภายใต้เนื้อหาของละคร จะเป็นเรื่องราวที่ถูกเขียนขึ้นเองจากเด็ก ๆ จากวิถีชีวิต เช่น เรื่องราวของชาวนา เรื่องราวของการเกษตร ความเป็นไปของหมู่บ้าน เรื่องราวเหล่านี้จะถูกแทรกเข้าไปในโครงสร้างความคิดของเด็กโดยผ่านกระบวนการของการฝึกซ้อม และการแสดงโดยปริยาย
   - เด็กในวัยที่กำลังจะเปลี่ยนผ่าน จากวัยเด็กไปสู่วัยรุ่น ต้องการพื้นที่การแสดงออกที่เหมาะสม อุปมาได้ว่า “เวทีละคร” จึงเป็นเสมือน “พื้นที่” การแสดงออกของเด็ก ที่เป็นทั้งการสร้างความ

ภาคภูมิใจ การสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ ผ่านบทบาทสมมุติ ที่เด็กแต่ละครสวมบทบาทไว้ในเรื่องนั้น ๆ

- การสร้างความกล้า ในการแสดงออกในเรื่องราว พฤติกรรมที่เหมาะสม ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับเด็กในการไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งความรู้สึกก้าวพ้นความกลัว ความประหม่า จะถูกเติมเต็มผ่านกระบวนการของการแสดงละครด้วยเช่นกัน

3. การแสดงละคร เป็นการฝึกการใช้จินตนาการ และการใช้สมาธิ การสร้างพื้นที่เสมือนจริงโดยผ่านละคร ตรงนี้เป็นทักษะที่ต้องสร้างจินตนาการสวมบทบาทให้เหมือนจริง เพื่อบอกเล่าเรื่องราวความรู้สึก ต่าง ๆ ของตัวละคร ผ่านสีหน้า ท่าทาง อารมณ์ ความรู้สึกซึ่งต้องมีการฝึกฝนและใช้จิตนาการ ในการคิดสร้างบทบาทออกมาให้สมจริง มีเกร็ดความรู้ ข้อคิด แต่เกิดขึ้นภายใต้เรื่องราวร่องรอยความเป็นจริงของวิถีชีวิต

4. เวทีละคร เป็นเครื่องมือ การเชื่อมโยงจิตใจ และความรู้สึก ระหว่างผู้ใหญ่ และเด็ก เช่น ละครเด็กในบ้านปลาบู่ ได้ก่อให้เกิดช่องทางการทำงานร่วมกับผู้ปกครอง เกิดความเห็นคุณค่าในตัวบุตรหลานมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางการส่งผ่านภูมิปัญญาความรู้ดี ๆ จากเด็กผ่านผู้ใหญ่ จากผู้แสดงสู่ผู้ชม และจากผู้ชมสู่ผู้แสดง

5. เวทีละคร เป็นเครื่องมือเปิด ที่เราสามารถใส่เนื้อหาอะไรลงไปก็ได้ให้เกิดข้อคิด เกิดการฉุกความคิด กระตุ้นความรู้สึก โดยอาจจะหยิบเอากรณีปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนมามาสร้างเป็นบทละครเพื่อแสดง

สะท้อนภาพปัญหา และทางออก แม้จะไม่ได้คำตอบหรือผลตอบสนองจากผู้ชมโดยทันทีเป็นคำพูด การโต้ตอบ แต่เชื่อว่า ข้อคิดภายใต้เนื้อหา ได้ไปทำงานในโครงสร้างความคิดของผู้ชมไม่มากก็น้อย ขึ้นอยู่กับฐานประสบการณ์ของผู้ชมเช่นเดียวกัน

ภายใต้เครื่องมือการทำงานที่หลากหลาย การรู้จักหยิบ ฉวยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตาม

สถานการณ์ ตามเงื่อนไขของกลุ่ม จึงเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน เพราะจริงแล้วผมเองเชื่อว่า ไม่มีวิธีวิทยาการทำงานใดที่สมบูรณ์แบบทุกอย่าง บางอย่างอาจจะเหมาะกับการใช้บางสถานที่บางเวลาเท่านั้น ฉะนั้นการได้มีโอกาสทำความรู้จักเครื่องมือการพัฒนาที่หลากหลาย การได้พูดคุยแชร์ประสบการณ์จากเพื่อน ๆ หลาย ๆ ที่ จะช่วยเปิดโลกทัศน์การทำงาน วิธีการเดินไปสู่เป้าหมายให้เกิดการสร้างทางเลือกที่มากขึ้น ที่เหมาะสมขึ้นนั่นเอง

น้องทิพย์เล่าต่อสั้น ๆ ทิ้งท้ายในขณะที่ขอตัวไปดูเด็กที่กำลังทยอยออกจากหอประชุมว่า...แผนคร่าว ๆ ของกลุ่มเยาวชนที่ทำงานเรื่องละครช่วงนี้ จะลองเปิดการแสดงแบบตะลอน ๆ ทัวร์ ในพื้นที่สี่หมู่บ้านที่ทำงานด้วย ตามกิจกรรมสำคัญ ๆ หรือ งานของชุมชน เชื่อว่า คงสร้างงานสร้างกิจกรรมกระตุ้นความรู้สึกได้มากทีเดียว .....

จุดกำเนิดโรงเรียนชุมชนชาวนา โรงเรียนที่ไม่ได้สอนแค่เด็ก

ตอนนี้ดูเหมือนพี่แล่มจะเสร็จธุระกับแขกสองกลุ่มเรียบร้อยแล้ว ประมาณว่ากำลังทำหน้าที่ทักทายเสวนากับเด็กที่ทยอยออกจากหอประชุมเพื่อเตรียมตัวแยกย้ายเข้าที่พักไปทำธุระส่วนตัว .....พี่แล่มเดินมาที่เสื่อที่ผมนั่งคุยกับน้องทิพย์เมื่อสักครู่ เริ่มต้นการพูดคุยด้วยถ้อยสำเนียงที่เป็นกันเอง.....

ผมเริ่มต้นถามคำถามที่แสนธรรมดา "ทำไมพี่แล่มเลือกทำงานกับเด็ก" พี่แล่มก็เริ่มเล่าอย่างตั้งใจ.... หากคิดเป็นแบบการตั้งคำถามว่า "หากเราจะทำงานเพื่อการเปลี่ยนแปลงบางอย่าง ใคร หรือ อะไรที่เราเข้าหาได้ง่ายที่สุดและเร็วที่สุด" พี่คิดว่า "เด็ก" เราสามารถเข้าถึงได้เร็วที่สุด แต่แม้จะเข้าถึงได้ง่าย แต่ก็ไม่ใช่ทำงานง่าย ๆ นะ.....พี่เริ่มต้นจากสิ่งที่เด็กสนใจ เด็กต้องการ และเป็นสิ่งที่ตัวเองมี.....นั่นคือ **"ภาษาอังกฤษ"** พี่ใช้การสอนพิเศษภาษาอังกฤษเป็นสื่อกลางระหว่าง พี่ เด็กและผู้ปกครอง ซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่ดี เพราะประมาณสองเดือนที่พี่เริ่มสอนภาษาอังกฤษฟรีให้เด็ก ๆ ในหมู่บ้านปลาบู่ ก็มีเด็ก ๆ เริ่มให้ความสนใจและเข้ามาร่วมเรียนรู้จากหนึ่งหมู่บ้านเป็นสองหมู่บ้านและสามหมู่บ้านตามลำดับ

มันง่ายที่สุดและยากที่สุดสำหรับการทำงานพัฒนาที่บ้านเกิด พี่แล่มได้เล่าถึงจุดเปลี่ยนของชีวิตที่ได้มาทำงานรับใช้บ้านเกิดและเป็นข้อค้นพบสำคัญในการทำงานคือ การทำงานที่บ้านเกิดคือสิ่งที่ง่ายที่สุดและยากที่สุด ที่ว่าง่ายที่สุดในการทำงานที่บ้านเกิดคือ เมื่อเราสามารถสร้างความน่าเชื่อถือ สร้างเครดิตกับชุมชนได้ เพราะอีกมุมหนึ่งคนบ้านนอกจะไม่ค่อยเชื่อคนบ้านเดียวกัน ฉะนั้นการสร้างการยอมรับต้องมีปัจจัย เงื่อนไขมากมายประกอบกันและนี้แหละคือความอยาก หากคนๆ นั้นไม่มีสิ่งที่กล่าวมา

พี่แล่มใช้ "ภาษาอังกฤษ" และ "เด็ก" เป็นเครื่องมือ สำคัญในการทำงาน ซึ่งผมค่อนข้างสะดุดใจกับ คำว่า ใช้ "เด็ก" เป็นเครื่องมือในการทำงาน ซึ่งหมายถึง "เด็ก"จะเป็นเครื่องมือที่เราสามารถสื่อถึงผู้ปกครองของเด็กเองได้ ซึ่งคำนี้ได้ตอกย้ำกระบวนการทำงานที่น้องทิพย์ได้เล่าให้ฟังข้างต้น เกี่ยวกับมุมการพัฒนาที่มีความสัมพันธ์ทั้งเด็ก และผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการดำรงอยู่เป็นชุมชน ไม่ได้มีส่วนใดส่วนหนึ่งแยกออกจากกันลอย ๆ มันเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันจริง ๆ

จริงแล้ว โรงเรียนชุมชนชาวนา ที่พี่แล่มทำอยู่ ไม่ได้มีความหมายเพียงโรงเรียนที่สอนเด็ก หากแต่ทำงานทั้งกับเด็กและผู้ใหญ่ แต่ภาพที่คนข้างนอกมองมักจะคิดว่าทำงานกับเด็กเท่านั้น อย่างภาพในบ้านปลาบู่ซึ่งเป็นบ้านเกิดของพี่แล่ม หรือในหลาย ๆ พื้นที่ กระแสการพัฒนากระแสหลักที่อิงกับทุนนิยม ได้เข้ามาทำลายความเชื่อ ทำลายความเป็นตัวตนของท้องถิ่น ทำให้คนดูถูกตนเอง ให้ความสำคัญกับวัตถุนิยม พี่แล่มอยากจะพลิกความคิดคนในหมู่บ้านตรงนี้ โดยการปฏิบัติให้เห็นจริง ทำให้เห็น ภายใต้กระบวนการทำงานของ โรงเรียนชุมชนชาวนา *"แม้แต่ตัวพี่เองก็เป็นบทพิสูจน์ความเชื่อของคนในหมู่บ้าน ว่าจริงแล้ว*

การเรียนจบเมืองนอก ไม่จำเป็นต้องไปไกลจากบ้านก็ได้ ทำงานที่บ้านอย่างมีศักดิ์ศรีได้เช่นกัน" หลายครั้งที่ต้องต่อสู้กับความคิดของครอบครัว ต่อสู้กับความคาดหวังที่ติดมากับกระแสทุนนิยม พี่แล่มเชื่อว่า การทำให้เห็น ให้เขาสัมผัสได้ คือ การทำงานเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่สุด *"พี่ต้องกลับมาพาเด็กๆ ทำนาเอง พี่ ต้องทำให้เห็น มีอยู่ครั้งหนึ่งตลกมาก คือ พี่เป็นลมเกือบเดินจากงานนาไม่ได้ แม่ต้องรีบมาพยุง ท่ามกลางการหัวเราะขบขันของเด็กๆ และผู้ปกครอง"* สิ่งที่พี่พยายามแสดงให้เห็นคือ *"จบเมืองนอก เรียนสูงมันไม่ได้ดีเด่อะไรมากมาย มันเป็นเรื่องธรรมดาเท่านั้นเอง แต่การมีชีวิตอยู่บนคุณค่าบางอย่างต่างหากที่มันหล่อเลี้ยงชีวิตเรา"* พี่แล่มใช้พื้นที่หน้าบ้านเป็นพื้นที่ปฏิบัติกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง ทั้งโรงเรียน ทั้งโรงมัดย้อมส่วนแปลงนาอยู่ไกลไปอีกหน่อย ณ ปัจจุบัน พี่แล่มพูดได้อย่างเต็มภาคภูมิว่า สามารถเรียกความศรัทธากับคนในหมู่บ้านและบ้านใกล้เรือนเคียงได้มากขึ้น ประมาณว่า มีเครดิตดีในชุมชน ซึ่งถือว่า ตรงนี้เป็นความเชื่อมั่น เชื่อถือ และเป็นทุนทางสังคมที่พี่แล่มมีอย่างหนึ่ง

การก่อกำเนิดขึ้นของโรงเรียนชุมชนชาวนา จึงเป็นภาพสะท้อนการระดมทุนทางสังคมของชาวบ้านปลาบู่ เป็นการสร้างพื้นที่บ่งบอกความเป็นตัวตน หรือ "อัตลักษณ์" ให้คนในชุมชนทั้งเด็ก และผู้ใหญ่สามารถดำรงอยู่ในชุมชนได้อย่างเท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยมีพี่แล่มเป็นผู้คอยกระตุ้น และทำให้เห็นว่า แนวทางของสถาบันชุมชนชาวนา และโรงเรียนชุมชนชาวนาบ้านปลาบู่ คือภาพสะท้อนการแสดงออกของท้องถิ่น ซึ่งแม้ว่าเป็นเพียงหน่วยเล็ก ๆ ของสังคม แต่ก็กล้าที่จะยืดหยัดทัดทาน ขับเคลื่อนตัวเองด้วยพลังที่มีอยู่ ส่งผ่านความรู้ คุณค่า อุดมการณ์อันดีงามของชาวนา ให้กับลูกหลาน ได้ภาคภูมิใจ เห็นความสำคัญ ในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เต็มไปด้วยภูมิใจและ

สร้างสรรปัญญาในการดำรงชีวิต ไปปรับประยุกต์ใช้กับตัวเอง กับสังคมได้อย่างสมสมัย

เพราะ วิถี กับ เป้าหมาย คือกระบวนการเดียวกัน จึงต้องกลับมาดูทีมและกระบวนการ

ผู้เขียนเคยอ่าน "วลี" ดี ๆ ตอนหนึ่งที่เขียนในหนังสือ ปรัชญาชีวิต คนคิดนอกกรอบ ที่เขียนโดย อ.เสรี พงศ์พิศ ที่เขียนไว้ว่า "วิถีกับเป้าหมาย คือกระบวนการเดียวกัน" ซึ่งหากคิดในมุมหนึ่งจะทำให้เราได้คิดตามว่า จริง ๆ แล้วเรื่องของวิธีการทำงาน รายละเอียดต่าง ๆ และเป้าหมาย มันคือ เรื่องเดียวกัน คือกระบวนการเดียวกันที่ต้องสอดรับกัน มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และส่งผลถึงกัน จะมาแยกคิดถึงแต่เรื่องเป้าหมายเพียงลำพังไม่ได้ ซึ่งเหตุที่ยกวลีนี้ขึ้นมานำเรื่องในหัวข้อนี้เพราะ มีความเกี่ยวเนื่องกัน ระหว่างการเดินตามเป้าหมาย และการพยายามสร้างทีมงานของพี่แล่มในกระบวนการทำงานนั่นเอง

เมื่อก่อนตอนทำงานแรกๆ พี่แล่มค่อนข้างให้ความสำคัญกับเรื่องเป้าหมายมากๆ แต่ทำ ๆ ไป คิดว่า น่าจะหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนา "ทีม" และดู "กระบวนการทำงาน" ให้มากขึ้น เพราะมันต้องประกอบไปด้วยกัน ซึ่งทีมเราก็ต้องดูแลกันและกันด้วย และต้องทำให้เกิดความรู้สึกว่า **"เราเป็นพี่น้องกัน"** "เราคือพวกเดียวกัน"ไม่ใช่

ทำงานตามหน้าที่อย่างเดียว และภายใต้กระบวนการทำงานก็ต้องคิดมากขึ้นว่ามันเกิดกระบวนการเรียนรู้ไหมอย่างไร ทำไม ทั้งกับตัวทีมงาน และกับตัวกลุ่มเป้าหมายทั้งเด็ก ผู้ปกครอง และผู้นำในชุมชน

การพัฒนาทีม หรือ บุคลากร ที่ทำงานในเรื่องเหล่านี้ พี่แล่มเชื่อว่ากระบวนการเจริญสติ ตามหลักพุทธศาสนา จะช่วยให้คนทำงาน แม้กระทั่งกลุ่มเป้าหมาย นั้นเกิดกระบวนการเรียนรู้ภายในตนเองที่ดีได้ เพราะการเจริญสติเป็นกระบวนการที่เข้าถึงข้างใน เพื่อสร้างสมพลังจากข้างในออกมาข้างนอก *"ทุกครั้งที่ออกจากวัด เหมือนกับตนเองได้ชาร์ตแบ็ต"* เป็นพลังการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากจิตภายในอย่างแท้จริงพี่แล่มสำทับ เมื่อคนมีสติก็จะระวังเรื่องอารมณ์ตนเองและสามารถจัดการกับอารมณ์ตัวเองได้ ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสม *"เมื่อก่อนพี่เองก็มีปัญหา หงุดหงิดง่าย ทำไมทิพย์ ทำไมสงัด(เจ้าหน้าที่) ไม่ทำอย่างนั้นนะ อย่างนี้นะ แต่เมื่อเราเห็นเขาอย่างมีสติ การเข้าใจคนรอบข้างจะตามมาทันที ทำให้เราจัดความสัมพันธ์ได้ดีขึ้น"* พี่แล่มบอกว่า ถ้าเราลดตัวเองลงได้ เราจะเห็นคนอื่นอย่างที่เขาเป็นที่แท้จริง *และภาระกิจเรา คือ เราจะหากลวิธีไหนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน "ฉะนั้นการพัฒนาภายในแก่ทีมงานจึงเป็นความสำคัญอันดับต้นๆ เพราะคนทำงานพัฒนา ต้องนำการเปลี่ยนแปลงเป็นเบื้องต้นและต้องปะทะสังสรรค์กับความคิดที่แตกต่างหลากหลาย หากอัตตาตัวตนไม่ละวาง การเห็นค่าของคนอื่นหรือ การน้อมเอาความแตกต่างทั้งมวลมาสร้างสรรอย่างมีพลังก็จะไม่เกิดขึ้นจริง"* กระบวนการสร้างการเรียนรู้ภายในกับคนทำงาน "หนึ่งเลยต้องพาเข้าวัด เจริญสติ ซึ่งทางสถาบันได้รับความเมตตาจากหลวงตาสุริยาวัดป่าโสมพนัส สกลนคร" "สอง เมื่อทุกคนผ่านการเข้าวัดเจริญสติ จะเข้าถึงหลักการบางอย่างร่วมกัน หรือ ที่เรียกว่ามีประสบการณ์ร่วมบางอย่าง แต่เป็นประสบการณ์ภายใน" "สาม เมื่อถึงการปฏิบัติ

พวกเราก็จะมานั่งวางแผนการทำงาน โดยอาจจะมีเครื่องมือบางอย่างที่จะต้องทำให้เรารู้สึกได้ทะลายความเป็นตัวตนของแต่คน เพื่อสร้างอารมณ์ให้พร้อมและความรู้สึกเป็นทีมต้องเกิดขึ้นในขณะที่วางแผนนั้น" เป็นความรู้สึกที่ทุกคนร่วมกันรับผิดชอบ ไม่ใช่การสั่งการ "สี่ ลงมือปฏิบัติด้วยความกล้าหาญ คือ กล้าเผชิญกับผลงานทุกอย่างที่จะเกิดขึ้น" ผลจะเป็นอย่างไรค่อยคุยกันตอนสรุปบทเรียน และครั้งหน้าจะทำอย่างไรก็ต้องคุยกัน วางแผนกันทุกครั้งไป พี่แล่มจะเรียกว่า "การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม" ซึ่งมีการวิพากษ์วิจารย์กันตรง ๆ เพื่อให้ทุกคนแบอารมณ์ที่แท้จริงออกมา และ จัดการกับอารมณ์นั้นๆ ได้ และ การเท่าทันอารมณ์ตัวเองเพื่อจัดการกับมันก็จะเกิดขึ้น

พี่แล่ม ใช้สิ่งรอบตัวทุก ๆ อย่างเป็นเครื่องมือสอนเด็กได้ ซึ่งมีความจำเป็นต้องมองให้ออกต้องคิดเร็ว ทำเร็วเหมือนกัน คือ **"ต้องเป็นนักฉกฉวยเอาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทุกอย่าง มาสร้างให้เกิด การเรียนรู้ให้เด็กและเยาวชน"** เช่น อาทิตย์ที่แล้วมีการลงแขกเกี่ยวข้าวนารวม ทีมงานเด็กและเยาวชนก็วางแผนการสอน โดยถอดรหัสของการทำงานของกลุ่มผู้ปกครอง ซึ่งมีคำถามว่า การลงแขกกำลังสอนอะไรเรา การทำงานเป็นกลุ่มใช่หรือไม่ เมื่อได้คำตอบทีมงานก็วางแผนการสร้างการเรียนรู้แก่กลุ่มเด็ก อย่างนี้เป็นต้น และมีอยู่ครั้งหนึ่งที่พี่แล่มเคยให้เด็กจับคู่ ดึงด้ายจากสายย่ามทีละเส้น ทีละเส้นอย่างมีสติ เด็กบางคนก็จะแสดงอารมณ์หงุดหงิด เพราะด้ายพันกันวุ่นวาย การแก้ปมลำบาก แล้วก็จะให้เด็กได้หยุดทบทวนตัวเอง ว่าขณะที่เกิดความวุ่นวายในใจ เมื่อแก้ไขปัญหาไม่ได้ เขารู้สึกเช่นไร แก้ไขอารมณ์ตนเองอย่างไร และ ทำไมเขาทำต่อได้ เป็นต้น เรื่องอารมณ์เป็นเรื่องสำคัญที่ผู้จัดกระบวนการต้องนักสังเกตเป็น และต้องเร็วละเอียดอ่อน และต้องเข้าถึงเด็ก ๆ ให้ได้

ทำไม !!??? ต้องทักทายเด็ก ชื่นชมเด็ก....

ซึ่งจากบุคลิกของพี่แล่ม ที่จะคอยทักทายพูดคุย ชื่นชมในตัวเด็กเสมอ ๆ ในขณะที่เด็กเดินผ่านไปผ่านมา ซึ่งผมได้เกริ่นก่อนหน้านี้ว่าจะเล่าให้ฟังต่อ ซึ่งจริงแล้วพี่แล่มบอกว่า เป็นการสร้าง “การเข้าถึงตัวเด็ก” อย่างหนึ่ง เพราะเป็นเรื่องธรรมชาติของคน ที่ชอบการชมเชย การพูดคุยด้วยท่าทีอ่อนโยน ซึ่งเป็นความสร้างสรรค์ในเชิงบวก เด็กชอบให้คุยด้วยดี ๆ ยิ้มแย้มแจ่มใส ทักทายปราศรัยเหมือนกับเขาเป็นลูกเป็นหลาน พี่แล่มจะพยายามจำชื่อเด็กให้ได้หมดทุกคน และเรียกทุกคนว่า “ลูก” ทุกครั้ง *“ลูกทำตรงนั้นดีแล้วนะ ลูกเมื่อวานแสดงละครดีมาก ฯลฯ”* ซึ่งท่าทีตรงนี้ อย่างน้อยที่สุดผมก็คิดว่าเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในเบื้องต้นกับเด็ก เมื่อเด็กมองว่าตัวเองได้รับความสำคัญ ทั้งในภาษาที่สื่อสารว่าเขาเป็นลูก อากัปกิริยาที่แสดงออก ทั้งในคำชื่นชมยินดี ก็จะทำให้เด็กเปิดกว้าง เปิดประตูหัวใจ ทำให้เข้าถึงได้ง่าย หากแต่ทั้งหมดทั้งปวงต้องทำออกจากใจ ไม่ใช่การเสแสร้ง หรือทำตามหน้าที่ แต่ต้องทำออกจากจิตวิญญาณ เราก็จะได้หัวใจเด็กมาครอบครองไม่มากก็น้อย ผมเห็นด้วยกับพี่แล่มในจุดนี้จริง ๆ.

ย้อนรอย...ความท้าทายกระแสหลัก ...พลิกความคิดชุมชน เมื่อนักเรียนทุนกลับบ้าน

พี่แล่มเล่ารายละเอียด กระบวนการกลับไปปักรากฐานที่บ้านให้ผมฟังอีกครั้ง เพื่อให้เห็นภาพเชิงกระบวนการและรายละเอียดที่ชัดเจนขึ้นเกี่ยวกับเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงใดๆ นั้นต้องสอดคล้อง เหมาะสมอย่างไร หากเปรียบพี่แล่มเหมือนกับผู้นำการเปลี่ยนแปลงคนหนึ่ง พี่แล่มเล่าว่า เงื่อนไขสำคัญของตนเองในการทำงานนั้น สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันสำคัญที่สุดที่ต้องเกื้อหนุน และเปิดโอกาสให้เราสามารถทำงานได้ ต้องมีทั้งความเข้าใจ ให้กำลังใจสนับสนุน ซึ่งพี่แล่มได้รับเต็มที่จากพ่อกับแม่ เพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ แต่ก็ประสบกับปัญหากับครอบครัวเช่นกันไม่ใช่ไม่มี แต่ก็ต้องอาศัยเวลา การอธิบายผ่านการลงมือทำของตนเอง หรือผ่านการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กันของครอบครัว แม้ครอบครัว

คือ พ่อ และแม่ จะเข้าใจว่าเป็นงานเพื่อส่วนรวม แต่ด้วยวิถีชีวิตพ่อแม่ไม่เคยเห็นหรือกระทำแบบที่เรากำลังทำมาก่อน ฉะนั้นสิ่งที่พบแรกๆ เลย คือ การสลายความรู้สึกความเป็นเจ้า ตัวกู ของกู (ของพ่อแม่) ทำได้ยากจริง ๆ ต้องใช้เวลาในการอธิบาย ว่าสิ่งที่เรากำลังทำนั้น..ทำเพื่อส่วนรวมอย่างไร เพราะในครั้งแรกครอบครัวจะคิดว่า โรงเรียนจะต้องเป็นของครอบครัว !!!!!!!.... พี่แล่มต้องพูดยืนยันสิ่งที่จะทำ ความตั้งใจ และบางครั้งต้องอธิบายสิ่งที่ทำด้วยการทำให้เห็น

ด้วย **"พอพื้นที่ทางสังคม (สาธารณะ) โตขึ้น พื้นที่ทางครอบครัวต้องลดน้อยลง"** พี่แล่มเชื่ออย่างนั้น และการทำงานพัฒนาชุมชน ต้องมี พื้นฐานความคิดเรื่อง จิตสาธารณะอย่างมากเช่นกัน

แม้พี่แล่มจะเสียสละพื้นที่หน้าบ้านเพื่อสร้างโรงเรียนชุมชนชาวนา สร้างโรงมัดย้อม ผืนนาที่พ่อแบ่งให้ก็สนับสนุนกลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนในการทำนารวม เพื่อพัฒนาธนาคารข้าวร่วมกัน สิ่งเหล่านี้เป็นตัวอย่างของการเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนร่วม โดยการทำให้เห็น และ สร้างให้เกิดจริงเป็นตัวอย่าง...ทำรูปธรรมให้เห็น ยิ่งใหญ่กว่าคำสั่งสอนทั้งปวง

"พื้นที่ทางสังคมโตขึ้น พื้นที่ทางครอบครัวต้องลดน้อยลง" อย่างไร และทำไม

โดยนัยของประโยค "พื้นที่ทางสังคมโตขึ้น พื้นที่ทางครอบครัวต้องลดน้อยลง" ทำให้ผมซึ่งเป็นคนทำงาน และตัวเองก็มีครอบครัวต้องคิดทบทวนความหมาย และตีความ วิถีปฏิบัติในเรื่องนี้ค่อนข้างมาก และนี่คงเป็นเสน่ห์ของภาษาจริง ๆ ที่ทำให้เราได้ขบคิด ตีความหมาย หรืออดที่จะคิดเปรียบเทียบกับชีวิตตัวเองไม่ได้ว่ามันเป็นอย่างที่ว่าจริงไหม....??? แล้วชีวิตของเราเป็นอย่างไร....??? แต่อย่างน้อยที่สุดผมคิดว่ามันเป็นประโยชน์ในแง่ที่ทำให้เราได้คิดทบทวนระหว่าง "เรื่องงาน" และ "เรื่องครอบครัว" ว่าจริง ๆ แล้วมันมีเหตุผลหลากหลายมากมาย จากสภาพวิธีคิด สภาพเงื่อนไข ที่แตกต่างกัน ของคนทำงานแต่ละคนที่มีพื้นเพการทำงาน พื้นฐานของครอบครัว แตกต่างกัน และหลายคนหากอ่านและตีความตามประโยคข้างต้น ก็ต้องคิดว่า พอทำงานเพื่อสังคมแล้วแสดงว่าเวลาที่มีให้ครอบครัวต้องลดน้อยลงอย่างนั้นหรือ.....แน่นอนที่สุด.....

หลาย ๆ คนคิดเช่นนั้น แต่จริงแล้วมันไม่ใช่.....แต่เมื่อได้แลกเปลี่ยนกับพี่แล่มจึงเข้าใจมากขึ้น พี่แล่มบอกว่าเมื่อเริ่มต้นทำงานนั้นฐานตนเองต้องชัดเจน ตนเองต้องปฏิบัติตนอยู่บนฐานของความศรัทธา เชื่อมั่นบางอย่าง เชื่อมั่นพลังของการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ซึ่งในช่วงนี้มีเพียงฐานครอบครัวเท่านั้นที่เป็นกำลังใจพร้อมๆ กับการเรียนรู้สิ่งใหม่ที่เราทำนั้นเอง ในระหว่างนี้ฐานตนเองจะขยายสู่ฐานสังคม ขยายแนวคิดของตนเองสู่ชุมชน สังคมที่กว้างขึ้น ซึ่งในขณะเดียวกันนี้ฐานครอบครัวจะลดรูปลง แต่ไม่ใช่ไม่มีความสำคัญ แต่จะเคียงข้าง ให้กำลังใจสนับสนุนอยู่เบื้องหลังอย่างไรเท่านั้นเอง ฉะนั้นจากบทเรียนพี่แล่มพบว่าฐานศรัทธาของตนเองต้องเข้มแข็ง ฐานครอบครัวต้องสนับสนุน เมื่อขยายสู่ฐานสังคมได้นั้น ตนเองและครอบครัวจะลดรูปลง แต่ชูฐานสังคมมากขึ้น

ในมุมของพี่แล่ม ผมเชื่อว่า พี่แล่มพยายาม สร้าง "การให้" โดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งคนเราจะคิดเรื่องพวกนี้ได้ยากมาก ๆ หากไม่ผ่านกระบวนการปลูกฝังหล่อหลอมจริยธรรมคุณธรรมอันดีงามมาค่อนชีวิต เพราะคนส่วนใหญ่มักจะคิดถึงตัวเอง นึกถึงถึงครอบครัวตัวเองก่อนใครเพื่อน แต่หากวิเคราะห์ให้แยบยลขึ้น เรื่องนี้ เป็นมุมของ **"การจัดการ"** ซึ่งผมคิดว่าพี่แล่มได้จัดการทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรม คือ **"การจัดการพื้นที่ และงาน"** คือ ทำให้เกิดโรงเรียน เกิดสถาบัน ตลอดจนระบบการทำงานของทีม และ **"การจัดการกับวิถีคิด"** ทั้งกับวิธีคิดของตัวเอง และวิธีคิดของ

คนในครอบครัว และพยายามจัดการความสัมพันธ์ให้ถูกที่ถูกทางอย่างเหมาะสมลงตัวที่สุด

ผมเชื่อว่าการจัดการกับ **"วิธีคิด"** ของตัวเองในเรื่อง งาน และ ครอบครัว จึงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ๆ ที่จะต้องทำในอันดับต้น ๆ ซึ่งมีโจทย์ใหญ่ที่ต้องตั้งคำถามตัวเอง ให้ชัดเจนถึงเป้าประสงค์ในการทำงานให้ชัดเจนว่า สิ่งที่เรากำลังอยู่ทำเพื่อใคร ความสุขที่แท้จริงคืออะไร ซึ่งจริง ๆ มันก็คือความคิดพื้นฐานเรื่อง "จิตอาสา" หรือ "การมีจิตสาธารณะ" นั่นเอง ว่าเราพร้อมอุทิศ เวลา ความคิด การทำงาน เพื่อสังคมในระดับไหนแล้ว และถ้าคิดให้กระเทาะเปลือกก็จะเข้าใจได้ว่า ในมุมของการให้ อย่างเช่น การให้กับสังคม จะทำให้สังคมน่าอยู่ ชุมชนงดงาม และมีผลสะท้อนกลับในความรู้สึกดี ๆ ผลตอบรับดี ๆ กลับย้อนสู่ตัวเราเองมากมาย แต่เราจะไม่มีวันรู้สึกได้จนกว่าเราจะได้เริ่มต้นการเป็นผู้ให้.....และอธิบายในสิ่งที่ตัวเองรับรู้เข้าให้ครอบครัวได้เห็นเข้าใจ โดยการลงมือปฏิบัติให้เกิดเห็นผลเป็นรูปธรรมนั่นเอง

ในมุมของการจัดการเวลา และความสัมพันธ์กับครอบครัว พี่แล่มน่าจะได้เปรียบผมค่อนข้างมาก เพราะพี่แล่มเป็นคนโสด เวลาที่ให้กับงานทางสังคม โดยเฉพาะงานในสถาบันชุมชนชาวนา และโรงเรียนชุมชนชาวนา จึงสามารถให้ได้อย่างเต็มที่ แต่ในมุมของผม แม้ผมจะยังสร้างการให้ไม่ได้เท่าพี่แล่ม ผมจึงมีความจำเป็นต้องฉกฉวยเอาโอกาส ในการทำงานบางเรื่อง บางกิจกรรมให้เป็นเวทีเสริมสร้างการเรียนรู้ และพัฒนาวิธีคิดให้กับเด็ก ๆ ในครอบครัว ด้วยการพาไปด้วย เพราะในเมื่อเราจัดการกับวิธีคิดตัวเองได้แล้วว่า มันคือการให้ ครอบครัวจึงไม่ใช่ภาระของการทำงานสำหรับผมเช่นกัน แต่จะต้องทำให้เกิดประโยชน์ไปพร้อม ๆ กันเลย ในเวลาเดียวกัน อย่างน้อยที่สุดเด็กในครอบครัวก็จะได้เห็น

เรื่องราวดี ๆ ผ่านกิจกรรมที่พาไปร่วม เป็นเครื่องมือปลูกฝังลูกผมอีกทางหนึ่ง ผมคิดเช่นนั้น และปฏิบัติเช่นนั้นเสมอมา

สถาบันชุมชนชาวนา : สถาบันที่มีชีวิต และจิตวิญญาณ กับกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่มีวันตาย

หากมองถึงคำว่า "สถาบัน" แบบทั่วไป เราก็จะรู้สึกได้ว่ามันยิ่งใหญ่ หากแต่มันแข็งกระด้างในความรู้สึกที่นึกได้ ในทางตรงกันข้าม การเติบโตขึ้นของสถาบันชุมชนชาวนา และโรงเรียนชุมชนชาวนาบ้านปลาบู่ ทำให้เราเริ่มมีความรู้สึกอีกอย่าง ที่สัมผัสได้จาก วิถีปฏิบัติ ตัวกิจกรรม และวิธีคิดของคนทำงาน ตลอดจนผลพวงดอกผลของการพัฒนาเด็กและเยาวชนจากโรงเรียนชุมชนชาวนาบ้านปลาบู่ พี่แล่มบอกผมในช่วงท้าย ๆ ของการพูดคุยว่า *"หนุ่มอาจจะเข้าใจได้ยากในคำอธิบายของพี่ เพราะมันมีเรื่องของความเป็นนามธรรมเยอะมาก"* ซึ่งผมเองก็เข้าใจในความรู้สึกของพี่แล่มที่พยายามอธิบายให้ฟังมาตั้งแต่ต้น แต่บางทีผมกลับคิดว่า แม้จะมีข้อจำกัดในเรื่องขอบเขตของภาษาในการอธิบายเรื่องราว โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นนามธรรมมาก ๆ อย่างเช่น ในการทำงานทางความคิดกับ เด็กและเยาวชน รวมไปถึงผู้ปกครอง แต่มันกลับเป็นความรู้สึกที่ผมสัมผัสได้ด้วยการรับรู้ผ่านเรื่องราว ผ่านกิจกรรม และผ่านเจตนารมณ์ของคนทำงาน

กระบวนการเรียนรู้โดยหยิบเอาเรื่องราวในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ มาเติมเต็มเกร็ดความรู้ เพิ่มสีสัน ให้แง่คิดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งงานศิลปะ งานละคร การทำนา การดำเนินชีวิต ฯลฯ จึงไม่ได้เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่แห้งเหี่ยวเหมือนในตำรา หากแต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีสีสัน สนุกสนาน ได้

สาระประโยชน์ และเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่มีวันตาย เพราะกลไกการขับเคลื่อนความรู้ถูกสร้างขึ้นจากคนในชุมชนเอง มีครูชุมชน ครูท้องถิ่น ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนมาถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ดี ๆ ตรงนี้เป็นพลังของการเรียนรู้ตลอดเวลา โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ก็จะถูกบูรณาการผ่านตัวตนของแต่ละคน ส่งผลสู่การพัฒนาในชุมชนหมู่บ้านโดยภาพรวม

สถาบันชุมชนชาวนา และโรงเรียนชุมชนชาวนา จึงเป็น สถาบันที่มีชีวิต มีจิตวิญาณในความคิดของผม เพราะมันถูกหล่อหลอมมาด้วย อุดมการณ์ความเป็นชาวนา เกิดขึ้นจากงานจิตอาสา ที่มีความคาดหวังให้ชุมชนบ้านเกิดเป็นชุมชนที่น่าอยู่ และยังเป็นทางเลือก ของกลุ่มชาวนา เล็ก ๆ หมู่บ้านหนึ่ง ในการจะยืนหยัดอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี สถาบันชุมชนชาวนา จึงไม่ได้มีความหมายเป็นเพียง สิ่งก่อสร้างที่บ่งบอกความยิ่งใหญ่ แต่ยังมีชีวิตเล็ก ๆ น้อย ๆ มากมายหลายชีวิต ที่กำลังพยายามสร้างกระบวนการเรียนรู้ และดูเหมือนเป็นภาระกิจสำคัญของชีวิต คุณธีรดา นามให หรือพี่แล่ม ในนามคนบ้านปลาบู่ ที่พยายามขยายสิ่งที่ตนเองค้นพบสู่คนรอบข้าง ตามเวลาและโอกาสที่เหมาะสม เพื่อนำชุมชนและสังคมสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น โดยทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และ ค้นพบว่าเครื่องมือที่สำคัญที่สุดของการเปลี่ยนแปลงใด ๆ คือ **“ตัวเรา”** นี่เอง